

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Sociálních studií a speciální pedagogiky

Studijní program: Speciální pedagogika

**Studijní obor
(kombinace):** Speciální pedagogika pro vychovatele

**VOLNÝ ČAS A PREVENCE SOCIÁLNĚ
PATOLOGICKÝCH JEVŮ**

**FREE TIME AND THE PREVENTION
OF SOCIAL PATHOLOGICAL PHENOMENA**

Bakalářská práce: 09–FP–KSS–1030

Autor:

Jana KULHÁNKOVÁ

Podpis:

_____

Adresa:

Větrná 51

463 31, Chrastava

Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Meier, Ph.D.

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
72	18	0	25	23	4 + CD

V Liberci dne:

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(pro bakalářský studijní program)

pro (kandidát): Jana Kulhánková
adresa: Větrná 51, 463 31 Chrastava
studijní obor (kombinace): Speciální pedagogika pro vychovatele
Název BP: **Volný čas a prevence sociálně patologických jevů**
Název BP v angličtině: **Free Time and the Prevention of Social Pathological Phenomena**
Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Meier, Ph.D.
Konzultant:
Termín odevzdání: 15. 4. 2010

Poznámka: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování BP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 20. 3. 2009

děkan

vedoucí katedry

Převzal (kandidát): JANA KULHÁNKOVÁ

Datum: 12. 5. 2009

Podpis:

Název BP: VOLNÝ ČAS A PREVENCE SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝCH JEVŮ

Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Meier, Ph.D. Podpis:.....*Meier*.....

Cíl: Zjistit, jakým způsobem využívají volný čas žáci na druhém stupni základních škol a zda jeho náplň má vliv na prevenci sociálně patologických jevů.

Požadavky:

1. Studium relevantní odborné literatury a jiných odborných zdrojů
2. Formulace teoretických východisek v návaznosti na praktickou část bakalářské práce
3. Projektování průzkumu
4. Sběr dat
5. Formulace závěrů na základě zjištěných informací a návrh opatření

Metody: Analýza písemných dokumentů
Dotazník

Literatura:

HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.

JEDLIČKA, Richard, KOŤA, Jaroslav. *Analýza a prevence sociálně patologických jevů: Aktuální problémy výchovy u dětí a mládeže*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-555-8.

MATOUŠEK, Oldřich, KROFTOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-226-2.

NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. 2. vyd. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0628-1.

PÁVKOVÁ, Jiřina, HÁJEK, Bedřich aj. *Pedagogika volného času: Teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-295-5.

PEŠATOVÁ, Ilona. *Vybrané kapitoly z etopedie*. 1. vyd. Liberec: TUL, 2003. ISBN 80-7083-750-0.

PEŠATOVÁ, Ilona. *Sociálně patologické jevy u dětí školního věku*. 1. vyd. Liberec: TUL, 2007. ISBN 978-80-7372-291-3.

VEČERKA, Kazimír, HOLAS, Jakub aj. *Mladiství pachatelé na prahu tisíciletí*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004. ISBN 80-7338-033-1.

ZAPLETAL, Miloš. *Hry ve městě a na vsi*. 1. vyd. Most: Leprez, 1998. ISBN 80-86061-13-2.

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce.

V Liberci dne: 24. 10. 2010

Jana Kulhánková

Poděkování

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Miroslavu Meierovi, Ph.D. za metodické vedení, cenné rady, připomínky, trpělivost a pomoc při vypracování bakalářské práce.

Dále děkuji ředitelům základních škol, kteří umožnili realizovat průzkum.

Poděkování patří i mé rodině za podporu, kterou mi v průběhu tvorby bakalářské práce poskytla.

Název bakalářské práce: Volný čas a prevence sociálně patologických jevů

Jméno a příjmení autora: Jana Kulhánková

Akademický rok odevzdání bakalářské práce: 2010/2011

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Miroslav Meier, Ph.D.

Anotace:

Bakalářská práce se zabývala volným časem a sociálně patologickými jevy dětí na druhém stupni základních škol. Cílem bylo zjistit, jakým způsobem využívají žáci na druhém stupni základních škol volný čas a zda jeho náplň má vliv na prevenci sociálně patologických jevů. Bakalářská práce se skládá ze dvou hlavních částí. Teoretická část se zabývala volným časem a jeho úlohou v životě dítěte, dále například působením sociálního prostředí na volný čas dítěte ve vztahu na prevenci sociálně patologických jevů. V praktické části byly vyhodnoceny výsledky průzkumného šetření, které bylo zaměřeno na využívání volného času a výskyt sociálně patologických jevů u dětí na druhém stupni základních škol na Liberecku. Průzkumu se zúčastnili žáci čtyř základních škol. Osloveny byly dvě základní školy bez specializace, jedna základní škola s hudebním zaměřením a jedna základní škola se sportovním zaměřením. Celkem se jednalo o více než 200 žáků. Pro průzkum byl použit dotazník a studium spisové dokumentace žáků. Výsledky šetření byly prezentovány prostřednictvím tabulek a grafů a doplněny komentářem. Shrnutí bakalářské práce přináší závěr a navrhovaná opatření. Součástí práce je seznam použitých zdrojů a přílohy.

Klíčová slova: rodina, výchova, volný čas, volnočasové aktivity, záliby, zájmový kroužek, žáci, vrstevníci, základní škola, sociálně patologické jevy, prevence, záškoláctví, krádeže, útěky, závislost na hře, zneužívání návykových látek.

Bachelor thesis: Free Time and the Prevention of Social Pathological Phenomena

Author's name and surname: Jana Kulhánková

The academic year of delivering the bachelor paper: 2010/2011

Bachelor paper counsellor: Mgr. Miroslav Meier, Ph.D.

Summary:

This Bachelor Thesis deals with free-time activities and social-pathological behaviour of lower secondary school students. The objective of this work is to survey free-time activities of lower secondary school students and the influence of these activities on prevention of social-pathological issues. This work consists of two main parts. Theoretical part deals with the role of free-time activities in a child's life and the impact of the social environment on free-time activities and a connection of free-time activities with social-pathological issues. In the practical part, there were evaluated results of the research which was targeted on free-time activities and social-pathological behaviour of lower secondary school students in the Liberec Region. There were addressed four schools: two common lower secondary schools, one specialised in music and a sports-focused school. There was used a questionnaire and students' documentation in the research. The results are presented on charts, graphs and comments. The conclusion contains findings and some suggestions. There is a list of sources and appendices as a part of this work.

Key words: family, upbringing, free-time, free-time activities, hobbies, after-school activities, students, peers, lower secondary school, social-pathological phenomena, prevention, truancy, stealing, running away from home, gambling, drugs abusing.

Name der Bakalararbeit: Freizeit und Vorbeugung von sozial-pathologischen Erscheinungen

Vorname und Name: Jana Kulhánková

Akademisches Jahr der Abgabe der Bakalararbeit: 2010/2011

Leiter der Bakalararbeit: Mgr. Miroslav Meier, Ph.D.

Annotation:

Die Bakkalaureusarbeit befasste sich mit Freizeit und sozial-pathologischen Erscheinungen bei Kindern an der zweiten Stufe der Grundschulen. Das Ziel war es festzustellen, durch welche Weise die Schüler an der zweiten Stufe der Grundschulen ihre Freizeit ausnutzen und ob ihre Freizeitgestaltung einen Einfluss auf Vorbeugung von sozial-pathologischen Erscheinungen hat. Die Bakkalaureusarbeit besteht aus zwei Hauptteilen. Der theoretische Teil befasste sich mit Freizeit und ihrer Aufgabe im Leben des Kindes, dann zum Beispiel mit Einwirkung der Sozialumgebung auf die Freizeit des Kindes im Bezug auf die Vorbeugung von sozial-pathologischen Erscheinungen. Im praktischen Teil wurden die Ergebnisse einer Untersuchung ausgewertet, die auf Freizeitausnutzung und Vorkommen von sozial-pathologischen Erscheinungen bei Kindern an der zweiten Stufe der Grundschulen im Region Liberec gerichtet wurde. An der Untersuchung nahmen Schüler aus vier Schulen teil. Es wurden zwei Grundschulen ohne Spezialisierung, eine Grundschule mit Musikspezialisierung und eine Grundschule mit Sportspezialisierung angesprochen. Es handelte sich insgesamt um mehr als 200 Schüler. Für die Untersuchung wurden ein Fragebogen und Forschung der Aktendokumentation von Schülern benutzt. Die Untersuchungsergebnisse wurden mit Hilfe von Tabellen und Diagrammen präsentiert und mit einem Kommentar ergänzt. Die Zusammenfassung der Bakkalaureusarbeit wird durch die Schlußfolgerung und die vorgeschlagenen Maßnahmen gebracht. Zum Bestandteil der Arbeit werden die Liste von benutzten Quellen und Anlagen.

Schlüsselwörter: Familie, Erziehung, Freizeit, Freizeitaktivitäten, Hobbys, Interessenzirkel, Schüler, Altersgenossen, Grundschule, sozial-pathologische Erscheinungen, Vorbeugung, Schwänzerei, Diebstähle, Fluchten, Spielabhängigkeit, Missbrauch von Suchtstoffen.

OBSAH

ÚVOD.....	10
1 TEORETICKÁ ČÁST	12
1.1 Volný čas a jeho úloha v životě dítěte	12
1.2 Pojem volného času v životě dětí	13
1.3 Funkce výchovy ve volném čase	15
1.4 Faktory ovlivňující vývoj jedince	16
1.4.1 Význam rodiny pro formování vztahu k volnému času.....	19
1.4.2 Vliv vrstevníků na způsob využití volného času	21
1.4.3 Vliv médií na volný čas	22
1.5 Zařízení a organizace pro využívání volného času	24
1.6 Právní normy školských zařízení a služeb.....	25
1.7 Vybrané sociálně patologické jevy a jejich prevence	26
1.7.1 Záškoláctví.....	27
1.7.2 Útěky a toulání.....	28
1.7.3 Zneužívání návykových látek	30
1.7.4 Závislost dětí na hře	31
1.7.5 Krádeže	32
2 PRAKTICKÁ ČÁST	33
2.1 Průzkum	33
2.1.1 Cíl a účel průzkumu	33
2.2 Předpoklady práce.....	33
2.3 Metody průzkumu	34
2.4 Popis zkoumaného vzorku a průběh průzkumu	34
2.5 Získaná data a jejich interpretace.....	38
2.6 Shrnutí výsledků praktické části	62
ZÁVĚR	65
NAVRHOVANÁ OPATŘENÍ.....	67
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	70
SEZNAM PŘÍLOH.....	72

ÚVOD

Pojem volný čas v nás vyvolává příjemné pocity uspokojení a očekávání pozitivních chvil. V průběhu volného času se můžeme věnovat činnostem zábavným a důvěrně nám známým. Chápání podstaty volného času je individuální jako sama individualita osobnosti každého člověka.

Na způsobu trávení volného času se podílejí mravní, pracovní, estetická, tělesná výchova dětí a mládeže. Ovlivňuje obsah, rozsah a stupeň diferencovanosti využívání volného času. Obsah zájmových činností souvisí s více oblastmi života společnosti i každého jedince, někdy s některými povoláními a s rozvojem příslušných zkušeností, schopností, rysů, motivů. Rozsah zájmových činností souvisí s osobností člověka, s jeho všestranností nebo jednostranností.

Diferencovanost činností může předjímat – vývoj, zralost a osobnost. Rodiče nebo jiné osoby ovlivňují zájmové činnosti dítěte prostřednictvím vlastního osobního příkladu, kladným postojem k vybrané činnosti, povzbuzováním, podporou a poskytováním prostředků. Rodiče by měli svým dětem nabídnout pestrou paletu možných zájmů a nechat jim prostor pro samostatný výběr. V jejich snažení je podporovat a upevňovat pozitivní postoj.¹

Dětem nabízíme v oblasti zájmů různé alternativy (i s ohledem k našim finančním a časovým možnostem). Nikdy děti nenutíme, aby splňovaly naše neuskutečněná přání. V případě, že se konkrétní dítě přestane v krátké době zajímat o volnočasovou aktivitu, ihned neustupujeme, ale snažíme se, aby ještě setrvalo ve vybraném zájmu. Měli bychom předejít tomu, aby výběr nebyl prchavý a krátkodobý. Ideální je situace vyvážené všestrannosti. Myslíme tím například hru na hudební nástroj spolu se sportem, aby bylo v souladu vytížení duševní a fyzické stránky dítěte. U výjimečně talentovaných dětí bohužel většinou toto nelze skloubit, protože např. náročnost hry na housle vyžaduje téměř veškerý volný časový prostor. V každém případě bychom neměli s ohledem na osobnost dítěte nechat jej zabývat se pouze školními povinnostmi. Volný čas by měl být smysluplně využit.

Dnešní doba klade větší nároky na pracovní výkony rodičů. Rodiče jsou časově vytížení. Chodí mnohdy na dlouhou dobu do práce a děti tráví více času doma či mimo domov o samotě. Vhodně i nevhodně, podle toho čím se zabývají a kým jsou obkloповány.

---

¹ ČÁP, Jan, *Psychologie výchovy a vyučování*, s. 310.

S rodiči se sejdou až večer a někdy ani to ne, protože rodiče pracují i mimo domov. Rodinná výchova je tak často podstatně omezena. Rodiče jsou večer unavení, nervózní, nezajímají se o prožitky svých dětí, jak trávily volný čas. Velice důležitou roli hrají např. společné večery u jednoho stolu, bez přítomnosti televize. Alespoň v tomto čase mohou rodiče i děti společně zhodnotit prožitý den a vzájemně se ovlivňovat v názorech. Přitom někteří rodiče od sebe děti odhánějí, protože chtějí mít „klid“. Nemohou být ani jediný večer bez televize, spěchají za vlastní zábavou. Časem může nastat situace, kdy budeme litovat, že jsme se svým dítětem dostatečně nevěnovali. Takové děti mohou být mnohem více náchylné k problematickému chování vedoucímu k sociálně patologickým jevům. Někteří rodiče dnes ani nevědí, čím jejich děti žijí, a nesnaží o vytvoření důvěrného vztahu. Rodina je pro dítě vzor. Vztah mezi otcem a matkou je rozhodující. Děti, které vyrůstají ve spořádaných a šťastných rodinách, mají proto mnohem větší naději na vlastní šťastný domov než děti z rodin rozvrácených a neuspořádaných. I krásný vztah s prarodiči může dětskou duši obohatit a pomoci vychovávat k úctě ke starší generaci, která bude předávat zkušenosti mladším.

Bakalářská práce se zabývá způsoby využívání volného času dětí druhého stupně základních škol na Liberecku a tím, zda náplň volného času má vliv na výskyt sociálně patologických jevů. Pro průzkum byli vybráni žáci staršího školního věku, kteří již mohou více ovlivňovat svůj volný čas a bývají ohroženi sociálně patologickými jevy. Rodiče jim dávají určitou míru svobodného rozhodování. Tyto děti už nebývají pod stálým celodenním dohledem dospělých, mohou trávit volné chvíle se svými vrstevníky. Mají možnost se věnovat organizované činnosti vycházející z jejich zájmů. Průzkumnou metodou byl dotazník a studium spisové dokumentace žáků na základních školách.

První hlavní část bakalářské práce se zabývá pojmem volný čas a jeho úlohou v životě dětí, možnostmi působení rodiny a nejbližšího sociálního prostředí na způsob využití volného času dětí. V souvislosti s výše uvedeným se rovněž zabývá podmínkami danými státem formou zákonů a vyhlášek, zřizováním výchovných zařízení a organizací pro využívání volného času. Dále se práce zabývá vybranými sociálně patologickými jevy a možnostmi jejich eliminace pomocí vhodně stráveného volného času dětí ve vztahu k prevenci sociálně patologických jevů.

Druhá stěžejní část bakalářské práce se věnuje zjištění způsobu a náplně volného času dětí a zjišťováním, zda se děti dopouštějí sociálně patologického chování, jako je kouření, užití drog, požívání alkoholických nápojů, krádeže, hraní na hracích automatech a útoky z domova, pokud nemají volný čas vhodně vyplněn.

1 TEORETICKÁ ČÁST

1.1 Volný čas a jeho úloha v životě dítěte

Volný čas pro nás znamená místo mezi dobou povinností a dobou určenou k odpočinku, k načerpání sil do další práce. Je dobou, kdy se svobodně rozhodujeme, kdy můžeme dobrovolně a rádi provádět činnosti vedoucí k pocitu uspokojení a uvolnění. Z hlediska dětí a mládeže to znamená čas, který nezahrnuje dobu vyučování, přípravu na školní povinnosti, sebeobsluhu, péči o svou osobu, povinnosti vyplývající z běhu domácnosti, rodiny, výchovného zařízení. Volný čas by měl v sobě zahrnovat regeneraci pracovní síly, zábavu, duševní relaxaci, rozvoj osobnosti, výchovu a sociální prevenci. Děti a mládež potřebují vedení, které by bylo nenásilné, citlivé, nabízelo atraktivní a rozmanité činnosti na základě dobrovolnosti, věku, s ohledem na jejich mentální a sociální úroveň. Důležitým hlediskem je i rodinné prostředí a společensko-kulturní zázemí. Prostor, ve kterém dítě tráví svůj volný čas, bývá zprostředkováno domovem, školou, institucí, společenskými organizacemi. Rodina by měla být prvním počátečním článkem v tomto řetězu. Mnohé děti pobíhají venku, na veřejných prostranstvích, na ulici, bez jakéhokoliv dohledu a zájmu rodičů. Z toho vyplývá neuspokojenost stavu ve způsobu využití volného času i reálné nebezpečí pro děti a mládež.²

Způsob trávení volného času ovlivňuje děti a dospívající i v budoucnosti. Ve volbě budoucího povolání, v profesi, v možnosti uplatnění se na trhu práce, v čase kdy sami zakládají vlastní rodiny, partnerské vztahy, v prostředí ovlivňovaném médii a v neposlední řadě i v místě bydliště. Význam výchovné hodnoty volného času je trvalý pro současné i budoucí generace. V současné době zaznamenává volný čas zvýšenou dynamiku kvantitativní i kvalitativní proměny. Rozšiřují se možnosti v uplatnění nově vznikajících institucí, v nových přístupech a v pojetí obsahu náplně volného času, které tak reagují na současné potřeby společnosti. Na druhé straně, v negativním úhlu pohledu na volný čas, vidíme prostor pro nicnedělání, nudu, nežádoucí jednání a chování vůči sobě samým i sociálnímu prostředí, v němž žijeme, přírodě, majetku. Tudíž zde musí být neustálá schopnost pružné interakce mezi potřebami společnosti a nabídkou možnosti trávení volného času.³

---

² PÁVKOVÁ, Jiřina, HÁJEK, Bedřich, HOFBAUER, Břetislav, *Pedagogika volného času*, s. 13, 14.

³ HOFBAUER, Břetislav, *Děti, mládež a volný čas*, s. 11, 12.

Změnou politického, ekonomického a společenského klimatu vzrostla sociální nerovnost, která se odráží i na nejmladších příslušnících společnosti. Životní nejistota, snížené pracovní uplatnění, klesající finanční solventnost má vliv na volný čas dětí a mládeže. Dospělí si čím dál méně vybírají dovolenou nebo v době dovolené zůstávají s dětmi doma, věnují se úpravám bytu, práci na zahradě. V neposlední řadě, pokud je to jenom možné, jsou do finanční podpory zapojeni prarodiče, včetně takzvaných rolí hlídacích babiček. Mnozí z rodičů jsou nuceni pro finanční zabezpečení rodiny chodit do druhého zaměstnání. Důsledkem je citelné omezení volného času a času věnovaného dětem. Pro rodiny s dětmi to znamená omezení návštěvnosti kin, divadel, kulturních akcí, letních dětských táborů, sportovního vyžití v jakémkoliv ročním období. Na druhé straně přes dobrou ekonomickou zaopatřenost může být rodiči význam volného času jejich dětí podceňován. Jsou rodiče, kteří nevědí o aktivitách svých dětí. Nemají čas nebo se ani neptají a děti zůstávají bez kontroly. To vše vede ke zvýšené náchylnosti pro orientaci k méně hodnotné, pokleslé až k protisociální aktivitě.

1.2 Pojem volného času v životě dětí

V bakalářské práci budeme hovořit o dětech staršího školního věku mezi 11.–13. rokem (fáze prepuberty) až do 15 let (fáze puberty) věku. Musíme si uvědomit mimo dalších jiných aspektů vývoje dětí (změny v růstu, vzhledu) v souvislosti s volným časem, že v tomto období dochází i k dynamickým změnám v psychice. Setkáváme se s častými, nápadnými změnami nálad, emoční nestabilitou, zvýšenou přecitlivělostí, citovou zranitelností, vztahovačností, impulsivitou jednání, zvýšenou unavitelností, výkyvy aktivity. Bezvýznamné není odmítání akceptace formální autority. Autoritou je ten, koho si váží, kdo jim imponuje, je nějak společensky významnou osobou. Taková autorita mívá značný vliv na způsob, jakým děti zacházejí s volným časem. Zájmová činnost se prohlubuje a specializuje. Na základě stejných zájmů a činností mohou vznikat dlouholetá přátelství.⁴

Pojetí volného času prošlo určitým vývojem tak, jak se vyvíjela sama společnost. Volný čas bylo potřeba pedagogicky ovlivňovat a terminologicky ohraničit. Nejprve to byla koncepce **výchovy mimotřídní**, aktivity realizované školou mimo povinnou školní výuku, ale uskutečňující se ve škole, např. ve školní knihovně, prostřednictvím školního časopisu. Pojem **výchova mimoškolní** zahrnuje činnosti uskutečňující se mimo školu,

---

⁴ ŠVINGALOVÁ, Dana, *Úvod do vývojové psychologie*, s. 74–76.

např. ve sdruženích a zařízeních volného času. Oba pojmy od druhé poloviny čtyřicátých let 20. století nepřispívaly k ujasnění přesného pojetí, významu a pedagogického zhodnocení chápání volného času dětí a mládeže. Cílem moderní koncepce školního vzdělávání je propojení praxe se školním vyučováním, proto se v šedesátých letech ustanovil širší a věcně správnější pojem **výchova mimo vyučování**. Tento pojem ještě nevyjadřoval vztah k volnému času, ale to, že se děti a mládež mohou sami rozhodnout, zda se dobrovolně zúčastní aktivit mimo vliv své rodiny a mimo povinné vyučování.⁵

V současnosti je používán pojem **pedagogika volného času**. Jedná se o vědní obor, který se zabývá teoretickými i praktickými aspekty výchovy ve volném čase. Pedagogika volného času v sobě zahrnuje výchovu ve volném čase, výchovu prostřednictvím aktivit volného času a výchovu k volnému času.⁶ Nyní nastíníme význam těchto termínů.

Termín *výchova ve volném čase* obsahuje dobrovolnou účast na volnočasové činnosti dětí a mládeže umožňující nenásilné formování jejich osobnosti. Časový prostor pro výchovu ve volném čase se vymezuje zcela mimo realizaci biologických potřeb, školních a pracovních povinností.

Termín *výchova prostřednictvím aktivit volného času* směřuje k vzájemné interakci individuální činnosti jedince s druhými lidmi, vrstevníky, zájmovou skupinou, kde se jedinec podílí na veřejném životě, osvojuje si nové znalosti, dovednosti a kompetence. Volnočasové aktivity patří mezi faktory, které se podílejí na prevenci sociálněpatologických jevů. Ovlivňují jedince v jeho představě o budoucím životě, ve volbě budoucího povolání, vedou ke zdravému životnímu stylu, a tím i k celospolečenskému prospěchu. Sociálně patologické jevy pak mají menší možnost k progresi.

Termín *výchova k volnému času* lze považovat za základní stavební kámen při formování jedince k postoji, způsobu, využívání, otevírání nových možností aktivit a rozvoje jeho osobnosti vůči schopnosti využívat volný čas. **Pedagogika volného času** v sobě zahrnuje dosavadní vývoj v oblasti prostředků výchovy a v oblasti samotné výchovy k volnému času. Spojují se zde okolím podněcené schopnosti seberealizace jedince, které vedou k prospěchu pro sebe samé, společnost, sociální okolí a v neposlední řadě k prospěchu životního prostředí.⁷

---

⁵ HOFBAUER, Břetislav, *Děti, mládež a volný čas*, s. 15.

⁶ HOFBAUER, Břetislav, *Děti, mládež a volný čas*, s. 16, 17.

⁷ HOFBAUER, Břetislav, *Děti, mládež a volný čas*, s. 18.

1.3 Funkce výchovy ve volném čase

Funkce výchovy ve volném čase jako specifická oblast výchovného působení plní funkci výchovně-vzdělávací, zdravotní, sociální a preventivní.

Výchovně vzdělávací funkce – má velký význam, neboť prostřednictvím pestrých zájmových činností se rozvíjejí schopnosti dětí a mládeže. Jedná se o motivování k hodnotnému využívání volného času, k formování žádoucích postojů a morálních vlastností, k získávání nových vědomostí, dovedností, návyků a k pozitivnímu vztahu k celoživotnímu vzdělávání. Děti nalézají v zájmových činnostech uspokojení, mohou se seberealizovat a posilovat tak své sebehodnocení a sebevědomí. K tomu přispívají jednotlivé instituce (rodina, základní školy, základní umělecké školy, školní družiny, kluby, zájmové kroužky, střediska pro volný čas dětí a mládeže apod.) a legislativa (Vyhláška MŠMT 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání apod.).

Zdravotní funkce – je uplatňována tak, aby byl podporován zdravý tělesný a duševní vývoj dětí během trávení volného času. Instituce (např. škola, školní klub) tuto funkci plní tím, že zařazuje do náplně volného času pestrost, rozmanitost a střídání činností různého charakteru (duševní a tělesné činnosti, spontánní a organizované činnosti, práci a odpočinek). Ze zdravotního hlediska je dětem poskytován prostor k tělesnému pohybu a pobytu venku v přírodě, čímž se vyrovnává doba soustředění na školní vyučování. Na zdravý duševní vývoj má vliv pohyb v příjemném prostředí, plném pohody, účelně a esteticky vybaveném prostředí, které dodržuje základy hygienické nezávadnosti a bezpečnosti.

Sociální funkce – učí děti komunikačním dovednostem, rozvíjí sociální kompetence, vštěpuje pravidla společenského chování, rozvíjí prosociální chování. Ovlivňuje způsob trávení volného času dětí v době mimo bezprostředního působení rodiny. Dále pomáhá rodičům v době jejich pracovních povinností. Vyrovnává rozdíly mezi dětmi z různého materiálně-ekonomického zázemí a sociokulturního prostředí. Sociální funkce výchovy ve volném čase se podílí na vytváření bohatých žádoucích sociálních vztahů. Významnou sociální funkci plní zařízení, která pracují s mladšími dětmi (školní družiny) nebo přechodně či trvale nahrazují péči rodiny (dětské domovy, domovy mládeže).⁸

Preventivní funkce – objevuje se stále více v různých výchovných programech. Především v prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v oblastech

---

⁸ PÁVKOVÁ, Jiřina, PAVLÍKOVÁ, Alena, HRDLÍČKOVÁ, Vlasta, *Pedagogika volného času*, s. 39, 40.

záškoláctví, útěků a toulání, užívání psychoaktivních látek (kouření, užívání alkoholu, ostatních drog), šikany apod.⁹

Prevenici tradičně chápeme ve třech rovinách:

Primární prevence je určena celé populaci, která není kriminálně riziková a ani narušená.

Sekundární prevence zahrnuje aktivity zaměřené na kriminálně rizikové jedince a skupiny, u kterých je předpoklad, že se budou zabývat závadovou činností, i na ty, u nichž je pravděpodobné, že se stanou obětmi (dětí z minorit, z nízkého sociokulturního prostředí, z aglomerací se zvýšenou kriminalitou).

Terciární prevence se zabývá zabráněním další progresu recidivy a jejím léčením. Zaměřuje se na sociální prostředí, příčiny a podmínky vzniku závadového jednání. Jakýkoli systémový přístup k problémům dětí a mládeže (drogy, delikvence, nezaměstnanost atd.) musí obsahovat všechny tyto tři složky. Dopředu nikdy nevíme, zda dítě (nebo mladistvý), které doposud drogy nebralo ani nekradlo, nemůže potenciálně v budoucnosti toto učinit.¹⁰

1.4 Faktory ovlivňující vývoj jedince

Dítě si přináší na svět vrozené vlohy a nadání, což je obvykle ovlivňuje v budoucím výběru trávení volného času. Dále je v průběhu vývoje ovlivňováno prostředím, ve kterém žije. Způsob využití volného času spoluutváří kladné i záporné rysy osobnosti dítěte. Genetické dispozice v interakci s prostředím a učením v raných fázích vývoje zakládají primární socializaci jedince. Na druhou stranu není jedinec pouze pasivním příjemcem podnětů ze svého okolí, ale i sám jej aktivně utváří. Vliv prostředí nepůsobí stejně v různých vývojových fázích. Podnět k zájmové činnosti musí být veden tak, aby na něj byla dána očekávaná odpověď a neminula se účinkem. Účinkem zde myslíme, že dítě reaguje zájmem o nějakou smysluplnou aktivitu, zájmem o smysluplně využitý volný čas.¹¹

Čím více mladiství dokáží rozvíjet svou osobnost prostřednictvím vhodně tráveného volného času, tím odolnější budou vůči zahálení a v nejhorším případě vůči sklonům k delikvenci. Nedílnou součástí vlivu na způsob trávení volného času mají složky

---

⁹ PEŠATOVÁ, Ilona, *Sociálně patologické jevy u dětí školního věku*, s. 203.

¹⁰ PÁVKOVÁ, Jiřina, PAVLÍKOVÁ, Alena, HRDLÍČKOVÁ, Vlasta, *Pedagogika volného času*, s. 41.

¹¹ NAKONEČNÝ, Milan, *Psychologie osobnosti*, s. 112.

výchovy. Mezi složky výchovy můžeme zařadit výchovu mravní, estetickou, pracovní, tělesnou. Jednotlivé složky chápeme v níže uvedeném významu:

- *Mravní výchova*

Účinná mravní výchova předpokládá hlubší poznání rodinného a sociokulturního prostředí, z něhož dítě pochází. Je třeba navozovat takové situace, při kterých by mohlo prožít stav daného zájmu. Je třeba dítě stavět do odpovědných sociálních rolí. Chceme-li rozvíjet pracovitost, nestačí děti nějak zaměstnat. Budou-li vykonávat práci s odporem, z donucení a za trest, posílí se tak více negativní vztah k práci. Pro výchovu pracovitosti má určitě význam motivace než konkrétní činnost. Z hlediska dítěte jde o to, aby jasně vědělo, co je třeba dělat, aby to chtělo dělat a dokázalo to.

Na základě mravních zkušeností se výrazně formují morální vlastnosti, přesvědčení, dlouhodobé zájmy, životní zaměření. Návyky a zvyky správného chování nemohou být konečným cílem výchovy, protože jsou spojeny s určitou situací. Jedinec musí umět svobodně volit adekvátní jednání v různých situacích.¹²

Mezi silně motivované činnosti patří bezesporu hry. Hry přivedou dítě k dodržování pravidel, k ovládnutí emocí, k překonání únavy a obtíží, k soustředění pozornosti. Hry mají být nezbytnou součástí volnočasových aktivit.¹³

- *Pracovní výchova*

Nástupem povinné školní docházky začíná dítě s plněním povinností, jako je učení a práce. Uvědomuje si povinnost chodit každý pracovní den do školy, tak jak to činí rodiče, kteří jdou do práce. Stoupá jeho společenský status, tím i jeho uspokojení a kladné sebehodnocení. Na druhou stranu plnění učebních a pracovních povinností může vyvolávat nelibost, odpor, konflikty. Starší sourozenci, ale i rodiče jsou pro malé dítě vzorem a ovlivňují je svým postojem. Zvládání každodenních úkolů, plnění i méně atraktivních povinností učí žáka smyslu pro povinnost a k prevenci sociálně patologických jevů.

V některém období vývoje mají děti a mladiství pozitivní vztah spíše k fyzické práci. Je to činnost rychleji viditelná s okamžitými výsledky, a proto přináší rychleji uspokojení. Jsou motivováni potřebností činnosti, zvědavostí, snahou o posílení jistoty a sebehodnocení apod.¹⁴

Děti potřebují poznat hodnotu práce. Učením se základním domácím pracím se učí dovednostem, které jim budou užitečné v dospělosti. Zároveň se učí spolupracovat

---

¹² BLÍŽKOVSKÝ, Bohumír, *Systémová pedagogika pro studium a tvůrčí praxi*, s. 160–175.

¹³ ČÁP, Jan, *Psychologie výchovy a vyučování*, s. 301.

¹⁴ ČÁP, Jan, *Psychologie výchovy a vyučování*, s. 303–305.

s ostatními. Dětem by se měla přidělovat práce podle jejich věku, rozumových schopností a dovedností. Pracovat se má v atmosféře klidu a pohody, s možností výběru dítěte, co bude vykonávat. Složitost práce se má s rostoucím věkem zvyšovat.¹⁵

Dětem můžeme ukázat, že některé problémy a nezdary lze řešit prospěšnou prací, bez toho, že by musely vyhledávat útěchu v závadové partě, v kouření, v drogách apod. Je na rodičích, zda dokáží případný problém v počátku podchytit a děti nasměrovat k smysluplně využitému volnému času. Většinou dobře motivované děti si své práce váží a nepotřebují vyhledávat náhradní aktivity v závadovém chování.

- *Estetická výchova*

Estetická výchova je důležitá v citovém rozvoji dítěte, je nezbytná pro všestranný a harmonický rozvoj osobnosti. Hudební výchova ve školách bývá pro žáky nejen oblíbeným odpočinkovým předmětem, ale může být i motivací, jak využít volný čas. Ve školách mohou být hudební kroužky, kde se učí hře na hudební nástroj nebo sborový zpěv. Členství v takovém kroužku obnáší i domácí přípravu. Časová náročnost, prožívání uspokojení z dobrého výsledku působí preventivně vůči sociálně patologickým jevům.

Vedle hudby provází dítě životem literatura. Ze začátku je dítě posluchačem a mnohem později čtenářem. Literatura rozvíjí slovní zásobu i intelekt a jazykový cit. Některé dnešní děti vidí knihy jen za výlohou nebo uložené ve skříni. Pasivní složka řeči převládá nad aktivní. Společnost se tento stav snaží řešit pomocí pořádaných akcí na podporu pozitivních vztahů k četbě, např. pořádáním Veletrhu dětské knihy, setkávání s autory spojené s podepisováním knih. Řeč je nejcitlivějším ukazatelem vzdělanosti člověka a její kultura obrazem kulturní úrovně společnosti. Literární výchova se tak může prostřednictvím slovesného umění podílet na kultivaci dítěte, na prevenci sociálně patologických jevů, na smysluplném vyplnění volného času.

Další oblastí rozvoje dítěte je výtvarná činnost a výtvarné umění. Dítě své schopnosti může rozvíjet ve volném čase formou docházení do výtvarných kroužků, kde se učí senzomotorickým dovednostem, manuální činnosti ve spojení se spontánním projevem. Ve výchově má význam i styk s výtvarnými uměleckými díly, tj. s malířstvím, sochařstvím, architekturou apod.

Svoji úlohu sehrává v estetické výchově i dramatické umění. Divadlo působí na všechny smysly. Používá umělecké výrazové prostředky (herectví, hudbu, řeč, zpěv, výtvarné umění atd.) a divák je přímo vtažen do děje. Žáci aktivně používají jazyk,

---

¹⁵ SEVERE, Sal, *Co dělat, aby se vaše děti správně chovaly*, s. 163–165.

rozvíjejí fantazii a schopnosti, obohacují si estetický i citový život. S dramatickým uměním přicházejí děti – žáci do styku také prostřednictvím televize, filmu, rozhlasu. Problém však je, že je dítě vnímá pasivně. Rodiče musí důsledně sledovat a vybírat druh pořadů.

Mimouměleckou estetickou funkci má příroda. Na základě dojmů z přírody se může u dítěte rozvíjet hlubší pochopení přírodních jevů a její uvědomělé hodnocení. Děti z venkova nebo malých měst mívají větší kontakt s přírodou. Pro městské děti znamenají nejbližší kontakt s přírodou obvykle parky, hřiště, zahrady apod.¹⁶

- *Tělesná výchova*

Tělesná výchova má hluboké kořeny v historii lidstva. Dnešní způsob života se natolik změnil, že tělovýchova ustoupila do pozadí. Ve školách je počet hodin tělesné výchovy i vnímání její potřeby na nízké úrovni. Děti od útlého věku nebývají vedeny k pohybu, jsou často obézní. Sportovní výkonnost je dominantní ve vrcholovém sportu, ale proniká i do celospolečenské tělesné výchovy. Cílem je takový úspěch, který sahá až za hranice možností. Opak můžeme pozorovat u volně se pohybujících hrajících si dětí. Jejich pohyb má jiný cíl a hodnotu. Výkon je podřízen spontánní hře, sociálním vztahům, radosti z pohybu.

Tělesná výchova by se měla stát uznávanou součástí způsobu života a měla by být součástí života každého člověka.¹⁷ V popředí má být prostá pohybová výchova, zahrnující nejrůznější relaxace, cviky, hry apod. Pohybová výchova by měla být součástí životního stylu každé rodiny. O víkendech např. vyjet na kole do přírody, plavat, jít do lesa, na výlety, v zimě na lyže. Během pracovních dnů si udělat čas na procházku, běh, kopanou, košíkovou atd. a zapojit do těchto aktivit své děti.¹⁸

1.4.1 Význam rodiny pro formování vztahu k volnému času

Rodina je nejvýznamnější sociální skupinou. Dnešní rodina je zpravidla tvořena rodiči a dětmi, nazýváme ji rodinou nukleární. Rodina rozšířená je tvořena dalšími příbuznými. Rodina dává dítěti pocit jistoty, bezpečí a je zdrojem informací o něm samém. Jednotliví členové rodiny a vztahy mezi nimi slouží jako model, který dítě napodobuje. Rodiče jsou vzorem pro děti, jdou svým chováním příkladem, učí své dítě poznávat svět. Dále se děti od svých rodičů učí společenským a kulturním návykům. Rodiče dětem zprostředkovávají obraz o životě, pomáhají vytvářet vztah k volnému času.

---

¹⁶ ČAPKOVÁ, Dagmar, ČERVENKA, Jan aj., *O estetické výchově nejmenších*, s. 43–49.

¹⁷ PAŘÍZEK, Vlastimil, *Obecná pedagogika*, s. 42.

¹⁸ BAKALÁŘ, Eduard, *Umění odpočívat*, s. 41.

Mnohé rodiny v současnosti ztrácejí své kompetence, předávají je jiným sociálním institucím, dochází ke snižování stability rodiny, roste rozvodovost. Klasickou rodinu nahrazuje rodina založená na soužití partnerů bez uzavření manželství, zvyšují se nároky na čas rodičů strávený v pracovním procesu. Současní rodiče bývají časově a psychicky vyčerpáni. Mnohdy se pak nemohou svým dětem dostatečně věnovat. Děti jsou odkázány více sami na sebe, mohou trpět samotou. Rodiče často ani nevědí, kde a jak jejich děti tráví volný čas. V rodinách se posouvají hodnoty, normy, vzrůstá dychtivost po vyšším ekonomickém zabezpečení, po vyšší životní úrovni. Rodiny trpí nedostatkem životního smyslu a cíle. V rodině, která nic pozitivního neukazuje, nemá dítě možnost se nic pozitivního naučit. Poté může hledat útočiště v partě.¹⁹

V nedávné době byl proveden průzkum týkající se rodinného životního stylu a vztahu k volnému času dětí. Rodiny byly rozděleny do pěti typů.

Rodinný typ, ve kterém rodiče žijí dle tradičního způsobu života. Na prvním místě žebříčku hodnot mají rodinu, o své děti se zajímají, vědí, co je baví, mají o nich přehled, organizují jim volný čas co nejsmysluplněji. Spolupracují se školou více než ostatní rodiče, kroužky jim vybírají převážně sami dle zájmu jejich dítěte, přínosu pro něj, pověsti organizace a i s ohledem na dostupnost. Děti těchto rodičů jen výjimečně tráví volný čas s kamarády pobíháním jen tak na ulici. Ve větší míře se věnují aktivitám uměleckým a tvůrčím, více čtou nebo si něco sami vytváří.

Náročný typ rodičů, jsou tací rodiče, kteří jsou poměrně dobře ekonomicky zajištěni, zakládají si na kvalitě trávení volného času svých dětí. Nejsou to rodiče čistě rodinného typu, ale o své děti se zajímají, záleží jim na nich, chtějí, aby dělaly v životě to, co je baví a umožňují jim to. Výběr kroužku nechávají na rozhodnutí dětí, pouze je zajímá časová náročnost a prospěšnost pro dítě. Jejich děti nejčastěji navštěvují různorodé sportovní, turistické a vzdělávací kroužky. Jako zdroj informací využívají tito rodiče nejčastěji internetu a školy.²⁰

Moderní typ rodičů zkouší novinky, sami oplývají více různými zájmy a totéž poskytují svým dětem. Vycházejí z toho, co je samotné v dětství bavilo a totéž nabízejí svým dětem. Jsou dobře ekonomicky situovaní. Kroužek vybírají dle jeho užitečnosti, zájmu dětí, času, který je vyžadován na dospělých, preferují jednoduchost jeho výběru. Na návrzích se podílejí děti, rodiče i vrstevníci dětí. V porovnání s ostatními tyto děti navštěvují kroužků více. Rodiče nemají vyhraněný zdroj informací, většinou využijí

---

¹⁹ PEŠATOVÁ, Ilona, *Sociálně patologické jevy u dětí školního věku*, s. 123–125.

²⁰ NÁRODNÍ INSTITUT DĚTÍ A MLÁDEŽE, *Zdroje informací a kritéria při výběru volnočasových aktivit*.

příležitostí, které se zrovna vyskytnou. Děti méně často navštěvují sportovní kroužky. Tyto rodiny se řadí do menších nukleárních rodin o třech až čtyřech členech.

Chudší typ rodičů se řídí dle jejich finančních možností a dostupnosti kroužku. Rodiče se neohlíží tolik na kvalitu, např. kroužku, druhu zájmové činnosti, důraz přikládají finanční náročnosti, sami nemají moc vlastních zájmů a aktivit. Dětem nebrání, snaží se jim vyjít vstříc, ale sami rodiče se nepodílejí na organizaci jejich volného času. Výběr kroužku je převážně na dítěti. Tyto děti většinou volný čas tráví s kamarády nebo se věnují vlastním zájmům doma. Kroužky a školní družinu navštěvují minimálně. Zdrojem informací pro rodiče je zejména škola. Rodiče bývají méně vzdělaní, častěji jsou rozvedení a finančně nezajištěni.

Uzavřený typ rodičů se o způsob trávení volného času svých dětí nezajímá, důvodem může být i vyšší věk dětí. Rodiče dětem volný čas neorganizují, nemají ani o jeho náplni přehled. Je na samotném dítěti výběr aktivit, rodiče je pouze korigují. Děti se více vyskytují ve společnosti svých vrstevníků, tráví s nimi podstatnou část dne, případně si volí vlastní aktivitu. Informace o nabídce zájmových kroužků jsou nahodilé, případně je zdrojem např. tisk, doporučení jejich známých a přátel nebo jsou iniciátorem sami děti. Tyto děti bývají více zaměřené na sport. Rodiče mívají vyšší vzdělání a častěji se rozvádějí, děti bývají většinou jedináčci.²¹

Na způsob trávení a využití volného času má tedy pravděpodobně podstatný vliv rodinné zázemí a přístup rodičů k dítěti.

1.4.2 Vliv vrstevníků na způsob využití volného času

Děti a mládež potřebují navazovat nové kontakty, budovat své postavení v nových rolích v různých skupinách. Mezi jedenáctým a čtrnáctým rokem jsou vrstevnické skupiny velmi důležité. Vytvářejí se jako spontánní skupiny kamarádů, případně jako sportovní oddíly, zájmové kroužky apod. V tomto období dochází k výkyvům ve vztahu jedince ke skupině vrstevníků. Děti se učí ve skupině vrstevníků jednat s lidmi různých povah, prosazovat vlastní názor, řešit konflikty, bránit se, vyrovnávat se s příkořím a nezdarem. Plní tak roli vedeného či vedoucího, organizátora či smířovatele apod. Skupina má celou škálu prostředků k působení na členy. To vše je důležité pro socializaci dítěte, pro jeho zapojení do společnosti, pro formování jeho osobnosti.

---

²¹ NÁRODNÍ INSTITUT DĚTÍ A MLÁDEŽE, *Zdroje informací a kritéria při výběru volnočasových aktivit.*

Vrstevnícká skupina zaujímá určitou uniformní pozici ve stylu oblékání, chování a názorech. Ve skupinách člověk ztrácí svou individualitu, zapadá mezi ostatní, přejímá jejich názory, hodnoty, polemizuje o morálce, o smyslu života, ale zažívá i podporu svých názorů. Skupinový vliv na dítě má důležitou roli v jeho vyzrání, sebepojetí, sebevědomí apod. Vše by mělo být v životě v určité rovnováze, tak i vliv vrstevnícké skupiny by neměl přesahovat určitou mez. Pokud by význam party přesahoval akceptovatelný rámec, může být dítě ohroženo sociálně patologickými jevy.²²

Takového žáka je potřeba včas podchytit a měla by zde nastat součinnost s dalšími institucemi, např. pedagogicko-psychologickou poradnou, speciálně pedagogickým centrem, střediskem výchovné péče.

Děti se špatným rodinným zázemím snadněji přistupují k nevhodné vrstevnícké skupině, neboť tam mohou nacházet pocity uspokojení, vážnosti, autority, kladné přijetí od ostatních členů. Delikventní party často vznikají z prostředí jedné školy, jedné třídy. Ke své nežádoucí až kriminální činnosti jsou přivedeny například tím, že tráví čas v hernách a na diskotékách (s vysokou finanční nákladností a záhy se jim nedostává prostředků na takový způsob života). Potřebné finanční prostředky si začínou opatřovat drobnými krádežemi, jež přerůstají v organizované akce. U nás je tento typ delikventních part nejrozšířenějším typem. Jiné party vede ke kriminalitě nuda a nevyplněný volný čas.²³

V minulosti byla skupina vrstevníků stavěna do protikladu s výchovným působením a pohlíželo se na ni s nedůvěrou. Skupiny vrstevníků však mohou mít jak kladný, tak záporný vliv. Vrstevníci tedy mohou působit velmi pozitivně, v oblasti žádoucího ovlivnění smysluplně stráveného volného času.

1.4.3 Vliv médií na volný čas

Média masové komunikace (např. tisk, rozhlas, televize, internet) do značné míry mohou ovlivňovat děti informacemi, které jsou účelově zkreslené, navozující nesprávné postoje a zkreslené poznání. Média se tímto stávají účelovým nástrojem k manipulaci s psychikou a myšlením lidí.²⁴

Prostředníka mezi médii a dětmi mají tvořit rodiče, přes které se mají informace „filtrovat“ či „upravovat“. Zpráva vydaná – vyslechnutá by měla být konfrontována se souhlasným nebo nesouhlasným názorem rodičů, protože dítě ji obvykle nekriticky přijímá

²² MATOUŠEK, Oldřich, KROFTOVÁ, Andrea, *Mládež a delikvence*, s. 84.

²³ MATOUŠEK, Oldřich, KROFTOVÁ, Andrea, *Mládež a delikvence*, s. 85.

²⁴ HELUS, Zdeněk, *Sociální psychologie pro pedagogy*, s. 35.

a případně posléze prezentuje i mezi své vrstevníky. Dalším fenoménem moderní doby jsou bezesporu počítače a internet. Děti dokáží bez dozoru celé hodiny sedět u násilných počítačových her a internetu, případně sledovat v televizi pořady plné násilí.

Vliv médií má podíl na chování dětí, bývají pro ně bohatým zdrojem modelového chování v symbolické podobě. Čas, který děti věnují sledování televize a sezení u počítače, je zřejmě v průměru delší než jiné mimoškolní aktivity. Do televizního vysílání a informací na internetu jsou hojně zařazovány reklamy, které se vnucují do podvědomí diváků a působí až agresivně, reklama se nevyhýbá ani dětským pořadům. Na trhu jsou dětem a mládeži dostupné virtuální velmi dobře graficky zpracované počítačové hry. Internet se mnohdy stává pastí v podobě facebooku, seznamek apod. Je zde prostor pro komerční zneužívání dětí, dětskou pornografii a násilí.²⁵

Lze vyslovit názor, že média ovlivňují celou společnost. Mají vliv na celospolečenské klima. Pokud se v televizi, v rádiu nebo v jiném médiu bude probírat stále určité téma, vzbudí to pozornost diváků, posluchačů, čtenářů. Zároveň lze ovlivnit názory lidí dle způsobu, jakým je téma prezentováno. V dnešní době je nejčastěji prezentováno téma násilí, kriminality, neštěstí. Zprávy jsou vydávány pokud možno, v co nejatraktivnější podobě, aby média měla, co největší sledovanost, se kterou souvisí výše jejich zisku.

To vše silně ovlivňuje mladou generaci, která se může ztotožňovat se svými mediálními nereálnými hrdiny. Ti, kteří mají sklon k nápodobě sociálně nežádoucích jednání, nekriticky využívají tyto informace jako příkladu k činu, kde virtuální svět je předkládán jako reálný.²⁶

Média mají moc otupovat, deformovat estetické cítění, vyvracet pocity svědomí, manipulovat. Rodiče by měli regulovat čas strávený před televizní obrazovkou, dohlížet na druh sledovaných programů, vysvětlit dětem shlédnuté emočně vypjaté situace, nechat je vyjádřit jejich názor, poradit, diskutovat. Na druhou stranu jsou média přínosem v obohacování života o nové informace, zážitky, rozšiřují obzory slovem i obrazem z různých koutů světa, vědy, politiky, hudby, kultury, historie apod.²⁷

---

²⁵ MATOUŠEK, Oldřich, KROFTOVÁ, Andrea, *Mládež a delikvence*, s. 102.

²⁶ MATOUŠEK, Oldřich, KROFTOVÁ, Andrea, *Mládež a delikvence*, s. 103.

²⁷ MATOUŠEK, Oldřich, KROFTOVÁ, Andrea, *Mládež a delikvence*, s. 103.

1.5 Zařízení a organizace pro využívání volného času

V současné době existuje mnoho zařízení a organizací pro volný čas dětí a mládeže. V průběhu minulých let došlo k rozšíření nabídky poskytovaných druhů zájmových aktivit, klade se důraz na dodržování výchovných, vzdělávacích, sociálních, zdravotních a resocializačních funkcí. Výše uvedené požadavky musely být legislativně ošetřeny.

Podle **zákona č. 561/2004 Sb.** (dále jen „školský zákon“) tato zařízení poskytují služby a vzdělávání, které doplňují vzdělávání ve školách nebo s nimi přímo souvisejí, nebo zajišťují ústavní a ochrannou výchovu či preventivní výchovnou péči. Patří mezi ně školská poradenská zařízení, školská zařízení pro zájmové a další vzdělávání, výchovná a ubytovací zařízení a školská zařízení pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy a pro preventivní výchovnou péči. Spadají sem školy všech typů a stupňů, školní družiny, školní kluby, domovy mládeže, střediska volného času (domovy dětí a mládeže), dětské domovy, dětské domovy se školou, krizová centra pro mládež, zařízení pro děti a mládež s postižením. Převážná většina zařízení je zřizována státem, mohou být i soukromá nebo církevní.²⁸

V současné době existuje mnoho institucí pro volný čas dětí a mládeže, ze kterých uvedeme následující.

Školní družiny se zaměřují na práci s dětmi prvního stupně základní školy. Mají výchovnou, zdravotní a sociální funkci. Výchovná činnost se orientuje na uspokojení pokrytí co nejrozmanitější zájmové a pohybové činnosti dětí. Školní družiny mohou za úplatu organizovat zájmovou činnost v kroužcích i pro děti, které nejsou zapsány do školní družiny.

Školní kluby pracují s dětmi středního školního věku a se žáky druhého stupně základních škol. Činnost je zaměřena na principu dobrovolnosti, do pozadí ustupuje sociální funkce. Základem je zájmová činnost uskutečňovaná formou kroužků, souborů, tělovýchovných oddílů nebo spontánních aktivit v prostorách klubu (např. čtenářské koutky).²⁹

Střediska pro volný čas dětí a mládeže lze dělit na tyto typy: dům dětí a mládeže a stanice zájmových činností. Realizují specializovanou zájmovou činnost pod vedením pedagogického odborníka formou pravidelných schůzek v kroužcích, organizují soutěže

---

²⁸ Zákon č. 561/2004 Sb., § 7, odst. 3, 4, 5, § 8, odst. 6.

²⁹ Vyhláška MŠMT č. 74/2005 Sb., § 6, odst. 1, 3, § 8, odst. 4, 5, § 11, odst. 1.

pro talentované děti a mládež, prázdninové tábory, umožňují spontánní činnosti na hřištích, v hernách apod. Účastníky jsou děti, mládež, rodiče a další zájemci.³⁰

Domovy mládeže poskytují výchovnou péči, ubytování, stravování pro žáky středních škol, kteří s ohledem na vzdálenost bydliště nemohou denně dojíždět do školy. Zajišťují smysluplné využívání volného času dle principu dobrovolnosti a účinné motivace. Jejich činnost souvisí s režimem dne, sebeobsluhou žáků a přípravou na vyučování. Zajišťují zástupný dohled na žáky za rodiče.³¹

Základní umělecké školy se svými hudebními, hudebně-pohybovými, výtvarnými a literárně-dramatickými obory poskytují dětem, mládeži i dospělým mj. přípravu na studium na středních a vysokých školách s uměleckým zaměřením.³²

Česká tábornická unie je organizací, která volně sdružuje hlavně děti a mládež, které jsou orientované na pobyt v přírodě, podobně jako bývalo trampské hnutí. Účastníci poznávají přírodu a její zákony, bývají jejími ochránci.

Duha je otevřeným sdružením pro všechny věkové kategorie a skupiny. Zabývá se herními aktivitami v přírodě i ve městě. Náplní jsou psychologické hry a recese, preventivní programy, rozvoj harmonické osobnosti.

Hnutí Brontosaurus, které sdružuje děti a mládež zaměřené na ochranu a tvorbu životního prostředí, kulturního dědictví a památek. Směřuje své programy na podporu trvale udržitelného rozvoje společnosti.

Junák, jehož posláním je duchovní, mravní, intelektuální, sociální a tělesný rozvoj dětí a mládeže. Je celosvětovou organizací, která zaznamenala u nás opětovný rozvoj po roce 1989. Organizace je zaměřena mj. na turistiku a pobyty v přírodě.³³

1.6 Právní normy školských zařízení a služeb

Právních norem zabývajících se právem a povinnostmi právních subjektů pracujících s mládeží v rámci resortu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, je několik. Základní právní normou je zákon č. 561/2004 Sb., tzv. školský zákon. Vzdělávání v jednotlivých školách a školských zařízeních se uskutečňuje dle školních vzdělávacích programů. Dále zákon vymezuje následující typy školských zařízení a služeb.

---

³⁰ Vyhláška MŠMT č. 74/2005 Sb., § 4, odst. 3, písm. a, b, odst. 4.

³¹ Vyhláška MŠMT č. 108/2005 Sb., § 2, odst. 2.

³² PÁVKOVÁ, Jiřina, PAVLÍKOVÁ, Alena, HRDLÍČKOVÁ, Vlasta, *Pedagogika volného času*, s. 43, 44.

³³ HOFBAUER, Břetislav, *Pedagogika volného času*, s. 141–144.

Školská poradenská zařízení zajišťují pro děti, žáky a studenty a jejich zákonné zástupce, pro školy a školská zařízení informační, diagnostickou, poradenskou a metodickou činnost, poskytují odborné speciálně pedagogické a pedagogicko-psychologické služby, preventivně výchovnou péči a napomáhají při volbě vhodného vzdělávání dětí, žáků nebo studentů a přípravě na jejich budoucí povolání. Dále spolupracují s orgány sociálně-právní ochrany dětí a orgány péče o mládež a rodinu, zdravotnickými zařízeními, popřípadě s dalšími orgány a institucemi.³⁴

Školská výchovná a ubytovací zařízení zajišťují dětem, žákům a studentům podle účelu, k němuž byla zřízena:

- vzdělávání, sportovní a zájmové činnosti v době mimo vyučování,
- celodenní výchovu, ubytování a stravování,
- zotavovací pobyty dětí a žáků ve zdravotně příznivém prostředí bez přerušení vzdělávání.

Všechna tato zařízení mohou provozovat svou činnost i ve dnech pracovního volna nebo v období školních prázdnin.³⁵

Školská zařízení pro zájmové vzdělávání zajišťují podle účelu, k němuž byla zřízena, výchovné, vzdělávací, zájmové, popřípadě tematické rekreační akce, zajišťují osvětovou činnost pro žáky, studenty a pedagogické pracovníky, popřípadě i další osoby.³⁶

Školská účelová zařízení podle účelu, k němuž byla zřízena, napomáhají školám a školským zařízením při jejich činnosti, zajišťují materiálně technické služby, poradenské, informační nebo ekonomicko-administrativní služby, poskytují odborné, studijně pracovní, knihovnické a informační služby pro žáky, studenty, popřípadě zaměstnance, zajišťují praktické vyučování a výchovu mimo vyučování nebo vytvářejí podmínky pro praktické vyučování žáků a jejich zájmovou činnost.³⁷

1.7 Vybrané sociálně patologické jevy a jejich prevence

Prevenčí sociálně patologických jevů u dětí se rozumí učinění veškerých konkrétních cílených kroků k předcházení problémů, jejich omezení, dopadu a šíření ve spojení se sociálně patologickým chováním. Konkrétní příklad viz příloha č. 3, 4. Cílem je naučit dítě zodpovědnosti za vlastní chování, naučit jej samostatnému rozhodování,

---

³⁴ Zákon č. 561/2004 Sb., § 116.

³⁵ Zákon č. 561/2004 Sb., § 117, odst. 1, 2, písm. a, b, c.

³⁶ Zákon č. 561/2004 Sb., § 118.

³⁷ Zákon č. 561/2004 Sb., § 120.

schopnosti řešit problémy či nalézt adekvátní pomoc při jejich řešení. Prevence předpokládá spolupráci rodiny, školy a školských zařízení, poradenských zařízení, zájmových organizací, nestátních neziskových organizací, kulturních středisek, spolupráci policie a místní státní správy a samosprávy apod.³⁸

1.7.1 Záškoláctví

Záškoláctví znamená porušení řádu školy, respektive porušení školského zákona (§ 22, § 30, § 31, § 36, § 67). Postih za porušení zákona nese jak žák, tak jeho rodič. Je to jev, kdy žák úmyslně, bez vědomí rodičů není přítomen školnímu vyučování nebo se ho neúčastní s jejich vědomím. Jako příčiny záškoláctví lze uvést chorobný strach ze školy, šikanu, školní neúspěšnost, negativní postoj ke škole, nesprávný výchovný postoj a očekávání rodičů, nedostatečnou školní připravenost apod. Záškoláctví dělíme na následující druhy:

Pravé záškoláctví se odehrává bez naprostého vědomí či účasti a souhlasu rodičů. Rodiče se dozvídají o problému většinou po delším časovém úseku, prostřednictvím školy nebo náhlým prozrazením prostřednictvím jiných osob (např. sousedů, přátel, vrstevníků), příchodem domů v neobvyklém čase apod.³⁹

V prvním kroku řešení by měla nastat úzká spolupráce mezi rodiči a školou, kde by se vzájemně pokusili najít důvod záškoláctví. Druhým krokem by měla být spolupráce se žákem, kde by se všichni dohodli na vzájemném intervenčním postupu. Pokud by nedošlo k úspěchu, má nastoupit třetí krok, kterým je spolupráce s odborníky z poradenského zařízení.

Záškoláctví s vědomím rodičů – rodiče své děti do školy neposílají nebo děti neplní pravidelně povinnou školní docházku, i když k tomu nemají žádný podstatný důvod. Většinou se tak děje v rodinách zanedbávajících, lhostejných rodičů, v rodinách nízkého sociokulturního prostředí nebo v rodinách rodičů s handicapem apod.

Zde by měla být iniciátorem řešení problému škola (např. v zastoupení výchovného poradce, speciálního pedagoga nebo metodika prevence), která by uvědomila sociálního pracovníka z odboru sociální péče o děti a mládež, zřizovatele školy (např. městský úřad) a policii. Poté by byla oslovena např. pedagogicko-psychologická poradna, která by s rodinou spolupracovala.

---

³⁸ PEŠATOVÁ, Ilona, *Sociálně patologické jevy u dětí školního věku*, s. 90, 91.

³⁹ NÁRODNÍ INSTITUT DĚTÍ A MLÁDEŽE, *Záškoláctví*.

Záškoláctví s podtextem lhaní rodičům – tito žáci často somatizují, simulují před rodiči bolesti hlavy či břicha, poté rodiče absenci omlouvají. Ředitelé škol řešívají problémy i s fiktivním onemocněním dítěte, které je přitom s rodiči na dovolené v době mimo prázdnin.

V tomto případě by měla škola (např. v zastoupení výchovného poradce či speciálního pedagoga, školního psychologa nebo metodika prevence) průběžně náhodně kontrolovat opodstatněnost omluvenek tím, že bude kontaktovat rodinu, dětského lékaře a odborníky z poradenského zařízení.

Záškoláctví uvnitř školy – k těmto případům dochází tak, že žák do školy chodí, ale během vyučovacího dne se nedostaví na výuku do třídy a pobývá schovaný v prostorách školy.

V tomto případě musí nutně spolupracovat personál školy i nepedagogičtí pracovníci (např. školník), zajistit zvýšený dozor na chodbách během školních přestávek, zajistit důslednou kontrolu třídního učitele, spolupracovat s ostatními žáky. Dále speciální pedagog nebo metodik prevence musí citlivě se žákem pracovat, zajistit spolupráci s rodiči a případně s odborníky poradenského zařízení.

Odmítání školní docházky se děje v případech strachu ze školy, školní neúspěšnosti, selhání, školní fobie nebo deprese. V těchto případech je potřeba zásahu odborné psychiatrické intervence.⁴⁰

Na intervenci by se dále měli podílet škola, rodina, tým odborníků z poradenského zařízení (např. z pedagogicko-psychologické poradny, ze speciálně pedagogického centra), dětský lékař.

Při řešení problematiky záškoláctví bychom měli dodržovat určité postupy, které mají namotivovat dítě k návratu do školy, dát dítěti najevo naši sounáležitost v podpoře a pomoci, spolupracovat s učitelem, s odborníky (např. školním výchovným poradcem, školním speciálním pedagogem, s pedagogicko-psychologickou poradnou), dítě povzbuzovat, dát mu pocit jistoty a bezpečí, nároky školy přizpůsobit dítěti, stanovit řád a pravidla.

1.7.2 Útěk a toulání

Většinou útekům a později touláním předchází záškoláctví. Dětská tuláctví jsou většinou odrazem výchovy a prostředí. Může se jednat o situace v rodině, ve škole, kdy

---

⁴⁰ NÁRODNÍ INSTITUT DĚTÍ A MLÁDEŽE, *Záškoláctví*.

dítě zažívá silné pocity strachu, beznaděje, nedovede se samo se situací vyrovnat, poradit si jinak nežli útekem, neví, kde hledat pomoc. Takové dítě má strach samu pomoc i vyhledat, protože se obává zpětné reakce, která by mohla vyvolat trest i pro něho. Dítě může zažívat pocity, že je vlastně pro své rodiče zklamáním, nemá žádnou cenu, nic nedovede, ve všem selže. Další příčinou může být sama osobnost dítěte. Dítě např. v zátěžové situaci nedovede obstát. Podkladem takového jednání mohou být faktory nevhodného rodinného prostředí. Rodinné vztahy mohou být velmi konfliktní, rodič je citově plochý nebo je v rodině alkoholik apod.

Útěky nebývají jednorázovým řešením, ale zpravidla dochází k jejich opakování. Rizikovější skupinou jedinců jsou děti s naznačenými asociálními rysy, s citovou labilitou, nezodpovědností, s negativním postojem ke škole a k práci, k dodržování pravidel a určitému stereotypnímu způsobu života.

K útěkům a toulkám může dojít i v rodinách bez vážných problémů. Příčinou může být nuda, pocity prázdnoty, osamění, ale i strach z násilného chování rodičů, bití, případně počátek psychického onemocnění dítěte.⁴¹

Přístup k takto problematickému dítěti by měl být postaven na vyjádření důvěry v úspěch výchovy, i když se to může jevit jako zcela beznadějně a povede to k umístění dítěte do výchovného zařízení.⁴² Než bychom však přistoupili k tomuto krajnímu řešení, je vhodné spolupracovat i s prarodiči dítěte. Dítěti nabídneme možnost krátkodobějšího pobytu u nich, pokud by nemělo vůči svým rodičům důvěru. Dále bude-li souhlasit, lze požádat o spolupráci blízkého kamaráda nebo spolužáka. Dítě by mělo nabýt důvěry ke škole, k rodině a zažívat pocity, že ho máme rádi i přes případné neúspěchy. Mělo by si být vědomo nepodmíněnosti lásky vůči němu. Stanovíme systém odměn a trestů v rodině, ve škole, vytýčíme pro dítě krátkodobé splnitelné cíle. Mimo školních povinností nabídneme dítěti různé typy volnočasových aktivit, při kterých by mělo možnost odreagování a zažití úspěchu. Nezapomeneme dát dítěti dostatečný prostor pro samostatnou volbu způsobu trávení volného času. Vedeme dítě k odpovědnosti za své chování, za jeho způsob života (úměrně jeho věku) a učíme ho činit samostatná rozhodnutí. Toto by mohlo přispět k odolnosti dítěte vůči sociálně patologickému chování.

Nejdůležitější heslo výchovy takového dítěte zní: důvěra posiluje. *„Je třeba se vystříhat všeho, co podlomí zbytky iluzí, dobrého založení a sebevědomí dítěte, které již*

---

⁴¹ PEŠATOVÁ, Ilona, *Sociálně patologické jevy u dětí školního věku*, s. 252–256.

⁴² PEŠATOVÁ, Ilona, *Sociálně patologické jevy u dětí školního věku*, s. 326.

byly silně otřeseny předchozím vývojem. Je vhodné také zabránit všem projevům výsměchu od spolužáků a dítě příliš neizolovat.“⁴³

1.7.3 Zneužívání návykových látek

Děti a drogy

„Drogou“ pro každého z nás může být např. ranní káva, čaj, tabák i alkohol patřící k našemu všednímu dni. Víme, co nás povzbudí a co naopak uklidní. Drogy pomáhají zmírňovat nejistotu, neklid. Mají symbolický význam. Příslušným pravidlům o správném a nesprávném užívání společností tolerovaných výše uvedených „drog“ se zpravidla naučíme už v dětském věku. Nezdravý návyk jednoznačně začíná tehdy, když se vzdáme původních životních plánů a kdy droga nabývá patologického významu a nekontrolovatelným způsobem ovlivňuje život a zdraví. U v naší společnosti netolerovaných drog to platí dvojnásob, bez ohledu na to, že např. i alkohol takovou drogou může být. Drogy vyvolávají psychickou a somatickou závislost. Společným znakem každého návyku je při tom mechanismus odměňování sama sebe.⁴⁴

Každá droga skrývá nevyhnutelné riziko, že ten, kdo ji bere, se stane na ní závislým. Nejvíce ohroženou skupinou jsou děti a mládež, (viz příloha č. 4 – Minimální preventivní program). Důvodů, proč mladý člověk začne užívat drogu, je několik. V první řadě je to zvědavost, svedení partou nebo kamarádem, na druhé místo můžeme zařadit útěk od problémů a dalšími důvody mohou být pocity méněcennosti, vzdor, protest, nuda.⁴⁵

Dnešní děti se v řadě případů vyznačují poměrně dobrým finančním zázemím a bezpodmínečnou vůlí prožívat intenzivně volný čas. Touha získat drogu a konzumovat ji bývá velmi lákavá. Děti mají sotva šanci jí odolat.

Alkohol a kouření

Alkohol a kouření tabáku jsou nejrozšířenější, nejvíce užívané psychoaktivní látky v našem sociokulturním prostředí. Děti a mládež jsou vystavovány agresivním reklamám a všudepřítomným nabídkám ke koupi tohoto zboží.

---

⁴³ JEDLIČKA, Richard, KOŤA, Jaroslav, *Aktuální problémy výchovy : Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže*, s. 52.

⁴⁴ JEDLIČKA, Richard, KOŤA, Jaroslav, *Aktuální problémy výchovy : Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže*, s. 131–133.

⁴⁵ VÁGNEROVÁ, Marie, *Psychologie problémových dětí a mládeže*, s. 99–101.

Dnešní děti a mládež požíváním alkoholu a kouřením před budovami škol, jakoby dávaly najevo svou dospělost a zařazení se do vyššího společenského statusu. Některé děti zažívají alkoholismus ve svých rodinách. Často dítě či dospívajícího přivede k závislosti na drogách parta vrstevníků. Nuda a bezsmyslu vyplněný volný čas vede k experimentování s alkoholem a ke kouření. Děti prožívají uvolnění psychického napětí, zlepšují si náladu, zvyšují si pocit sebejistoty, předvádějí se před ostatními, posilují svou moc a postavení v partě.⁴⁶

Rodiče by měli mít na paměti, že svými postoji a chováním jdou dětem příkladem a udávají jakousi normu v požívání alkoholu a kouření. Měli by jim vysvětlovat a hovořit s nimi o této problematice. Citlivě řešit první zjištění, že syn či dcera zkusili svou první cigaretu nebo vypili své první pivo. V lepším případě může první setkání s alkoholem dopadnout pro poživatele tak, že po jeho konzumaci mu bude natolik zle, že nebude mít chuť dále pokračovat, i když bude pod nátlakem vrstevníků.

Celá společnost by se měla podílet na snižování dostupnosti alkoholu, tabákových výrobků i naší společností netolerovaných drog, a to především pro děti a mládež. Spadá sem i cenová regulace, zdanění a omezení míst a hodin prodeje u legálního alkoholu a cigaret, zákaz prodeje a požívání alkoholu v určitých prostředích např. v dopravě, na sportovních utkáních, na pracovištích. Snížíme-li dostupnost návykových látek, snížíme i riziko jejich zneužití, a tím dětem a mládeži vytvoříme bezpečnější prostředí.

1.7.4 Závislost dětí na hře

Závislost na hře je charakteristická silnou touhou potřeby hry, prožití silného vnitřního napětí, příjemného vzrušení a uspokojení. Hráč si svůj problém uvědomuje, ale nedokáže mu odolat. Čím více prohrává, tím více hraje. Zaujetí pro hru bývá tak silné, že nedokáže vnímat nic jiného.

Nejčastěji jsou využívány k hazardním hrám hrací automaty. U dětí a mladistvých jsou rizika plynoucí z hazardního hráčství zvláště velká. Takové dítě či mladistvý ztrácí zájem o školu, ztrácí zábrany ve svém chování a jednání, mění žebříček hodnot. Aby získal finanční prostředky, začne krást. Společnost tomu brání (s různou mírou úspěšnosti) formou zákazu hraní hazardních her do 18 let věku.⁴⁷

---

⁴⁶ FISCHER, Slavomil, ŠKODA, Jiří, *Sociální patologie : Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*, s. 103.

⁴⁷ VÁGNEROVÁ, Marie, *Psychologie problémových dětí a mládeže*, s. 103–105.

Rodiče by se měli zamyslet nad tenkou hranicí mezi hraním her na počítači a hraním na hracích automatech za peníze. Hraní počítačových her je pro dítě také „adrenalinem“. Děti ztrácejí kontakty s blízkými vrstevníky, objevují se prudké konflikty s rodiči pro nedostatečné nebo neúplné plnění školních i mimoškolních povinností. Dochází k emočnímu otupění, vytváří se skupina zhloupplých, nemotivovaných, neetických lidí se zvrácenou hierarchií hodnot.⁴⁸

1.7.5 Krádeže

Krádeže u dětí staršího školního věku se zpravidla neobjevují najednou bez předchozích příznaků. S většinou těchto dětí mají rodiče a učitelé déletrvající problémy v oblasti chování, jako jsou zvýšená neposlušnost, lhavost, vzdorovitost, agresivita apod. Tyto děti se často problematicky projevují ve vrstevnických vztazích, častěji ubližují fyzicky slabším nebo mladším dětem. Průvodními znaky mohou být např. odcizování drobných věcí, školních pomůcek, zajímavých hraček, částí oblečení. Mohou se objevovat první drobné krádeže v obchodech. Děti vede ke krádežím několik možných důvodů.

Mohou figurovat jako „prostředníci“ krádeží – jsou „najaté“ na tuto práci zkušenými recidivisty, protože v době krádeže nejsou ještě trestně zodpovědné. Paradoxně toho využívají i příbuzní dětí (mnohdy rodiče), kteří vědí, že díky nízkému věku se většinou trestu vyhnou a trestní stíhání bude odloženo.

Důvodem krádeží může být také touha po pocitu uspokojení z důvodu citového strádání, které bývá typické pro citově deprimované děti. Citově deprivované děti mohou ve zvýšené míře uspokojovat svou potřebu formou hromadění např. jídla či věcí, což jim částečně kompenzuje nedostatečné citové zázemí. Krádež jednoznačně znamená porušení normy respektu k vlastnictví jiné osoby, omezení práv druhého člověka nebo společnosti. Postoj společnosti ke krádežím může být různý, s ohledem na hodnotový systém jednotlivých sociálních vrstev a etnik. Některými skupinami nemusí být krádež považována za závažný přestupek, neboť mají odlišné normy chování a jednání.⁴⁹

---

⁴⁸ JEDLIČKA, Richard, KOŤA, Jaroslav, *Aktuální problémy výchovy : Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže*, s. 75.

⁴⁹ PEŠATOVÁ, Ilona, *Sociálně patologické jevy u dětí školního věku*, s. 277–280.

2 PRAKTICKÁ ČÁST

2.1 Průzkum

2.1.1 Cíl a účel průzkumu

Cílem průzkumu je zjistit, jakým způsobem využívají volný čas žáci na druhém stupni základních škol a zda jeho náplň má vliv na prevenci sociálně patologických jevů. Dále zjištění původu podnětů k zálibám a kroužkům, míry vlastního vlivu na způsob využití volného času.

Výsledky provedeného šetření poslouží v rámci prevence sociálně patologických jevů jako podklady pro vytvoření preventivního programu na oslovených školách.

2.2 Předpoklady práce

Formulování předpokladů vychází z obecného náhledu na současný stav společnosti, nedostatek volného času, času na výchovu dětí a tím spojeného rizika zvýšeného výskytu sociálně patologických jevů.

Pro bakalářskou práci bylo formulováno celkem šest předpokladů:

- **Předpoklad P1:** Předpokládáme, že více než 40 % žáků přivedl k jejich zálibám někdo z jejich okolí (ověřováno pomocí dotazníku – položkou č. 3).
- **Předpoklad P2:** Předpokládáme, že více než 30 % žáků přivedl k docházení do kroužků někdo z jejich blízkého okolí⁵⁰ (ověřováno pomocí dotazníku – položkou č. 4).
- **Předpoklad P3:** Předpokládáme, že více než 40 % žáků tráví volný čas dle svého uvážení (ověřováno pomocí dotazníku – položkami č. 9, 14, 24).
- **Předpoklad P4:** Předpokládáme, že více než 20 % žáků tráví volný čas u televize v rozsahu 4 a více hodin denně (ověřováno pomocí dotazníku – položkou č. 7).
- **Předpoklad P5:** Předpokládáme, že více než 20 % žáků tráví volný čas u počítače v rozsahu 4 a více hodin denně (ověřováno pomocí dotazníku – položkou č. 8).

---

⁵⁰ Za „někoho z okolí dítěte“ považujeme rodiče, sourozence, kamarády.

- **Předpoklad P6:** Předpokládáme, že více než 30 % žáků se dopouští sociálně patologického chování⁵¹ (ověřováno pomocí dotazníku – položkami č. 15, 16, 17, 18, 21, 22).

2.3 Metody průzkumu

Pro ověřování formulovaných předpokladů bylo nutné vybrat vhodnou metodu, jejímž prostřednictvím byla získána potřebná data. Jako nejvhodnější se ukázal dotazník a studium spisové dokumentace žáků. K získání informací byl použit nestandardizovaný dotazník vlastní konstrukce, pomocí něhož bylo možno získat potřebné informace od větší skupiny respondentů.

Položky byly rozděleny tak, aby byly zaměřeny na zformulované předpoklady. Dotazník se celkem skládal ze 30 položek, 21 položek bylo uzavřených, 8 polootevřených, 1 otevřená. Žáci měli možnost u některých položek označit více odpovědí. Studium spisové dokumentace žáků byla provedena analýza školních ukazatelů absence na jednotlivých oslovených školách za spolupráce ředitelů a ředitelky základních škol, jejich výchovných poradců či speciálních pedagogů. Dotazník je součástí přílohové části práce (viz příloha č. 2).

Struktura dotazníku byla vytvořena tak, aby u respondentů nevzbuzovala nedůvěru a neochotu se k daným tématům vyjadřovat. Položky byly zaměřeny na využití volného času, dále byly položky vedeny k využívání volného času s rodinou a závěrem byly pokládány položky směřující k případnému sociálně patologickému chování.

2.4 Popis zkoumaného vzorku a průběh průzkumu

Celkem byly do průzkumu zahrnuty čtyři základní školy na Liberecku. Jednalo se o dvě základní školy bez specializace, jednu základní školu s hudebním zaměřením a jednu základní školu se sportovním zaměřením. Všechny oslovené základní školy byly ochotny se na průzkumu podílet.

Chtěli jsme získat vyjádření od 200 respondentů, viz tabulka č. 2 (z každé základní školy 50). Proto jsme do škol rozdali 219 dotazníků. Návratnost byla 219 dotazníků, ale

---

⁵¹ Sociálně patologickým chováním u dětí rozumíme: kouření, užívání drog, pití alkoholu, krádeže, hraní na hracích automatech a útěky, tyto skutečnosti byly zjišťovány položkami dotazníku č. 15, 16, 17, 18, 21, 22.

pouze 213 bylo v takovém stavu, že je bylo možné dále zpracovávat. Dotazníky byly distribuovány s průvodním dopisem. V průvodním dopise byl popsán postup způsobu vyplnění a rozdávaní dotazníků do jednotlivých ročníků. Zároveň byli informováni ředitelé a ředitelky oslovených škol. Respondenty byli žáci II. stupně, tj. od 6. ročníku do 9. ročníku (blíže viz tabulka č. 1).

Tabulka č. 1: Oslovení respondenti – ochota ke spolupráci, návratnost dotazníků

Respondenti	Školy				Celkem	
	A	B	C	D	Počty	%
Chlapci	26	9	24	35	94	44,1
Dívky	38	42	27	12	119	55,9
Celkem respondentů	64	51	51	47	213	100

Vzhledem k tomu, že v průzkumu bylo zacházeno s citlivými údaji, byly názvy základních škol označeny písmeny A, B, C, D.

Do každého ročníku mělo být přiděleno po 12 až 13 kusech dotazníků, přičemž ročník byl zastoupen jednou třídou, která byla vybrána náhodně. Zástupce jedné ze škol instrukce nedodržel, dotazníky namnožil a distribuoval ve vyšším počtu, tj. o 16 kusů více. Ostatní zástupci základních škol k distribuovanému počtu 50 kusů přidali po jednom výtisku. Celkový počet dotazníků tedy byl 219 kusů.

Při pozdějším zpracování bylo nutné v položkách č. 2, č. 3, č. 12, č. 13, č. 20, č. 23, č. 27 jednotlivé odpovědi do jisté míry zobecnit – jako například odpovědi typu: „chodím bruslit, běhat, jezdím na kole“. Oproti tomu originální odpovědi byly ponechány v původním znění, např. „dělám bouldering, Tai – chi“⁵².

Tabulka č. 2: Věk respondentů

ZŠ	A		B		C		D		Celkem	
Respondenti	64		51		51		47			
	Chlapci	Dívky	Chlapci	Dívky	Chlapci	Dívky	Chlapci	Dívky	213	100 %
12 let	3	5	4	11	3	12	16	5	59	27,7
13 let	10	7	2	7	3	5	11	5	50	23,5
14 let	5	17	0	17	13	1	4	2	59	27,7
15 let	7	7	3	7	3	9	3	0	39	18,3
Nevyplnilo	1	2	0	0	2	0	1	0	6	2,8

⁵² Pozn. bouldering je sport zabývající se lezením bez lana, většinou v malých výškách, Tai – chi je bojové umění, které v sobě zahrnuje cvičení pro zdraví, práci s energií a sebeobranou.

Vzhledem ke zkoumání využití volného času bylo nutné dotazovat se i na situaci v rodině a na finanční možnosti rodiny, proto byly v rámci průzkumu sledovány i tyto aspekty (viz tabulka č. 3 a tabulka č. 4).

Tabulka č. 3: Úplnost a neúplnost rodiny respondentů

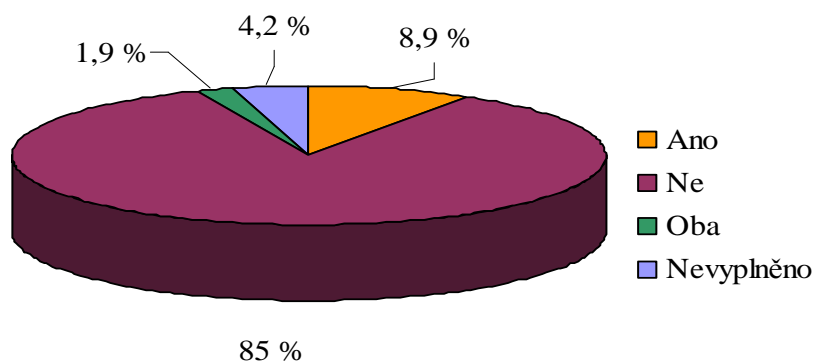
ZŠ	A	B	C	D	Celkem	
Respondenti a jejich odpovědi	64	51	51	47	213	100 %
Úplná	43	32	38	25	138	64,8
Neúplná	14	19	13	22	68	31,9
Nevyplněno	7	0	0	0	7	3,3

Z celkového počtu 213 respondentů odpovědělo 138 respondentů, tj. 64,8 %, že žijí v úplné rodině. V neúplné rodině, kde žije dítě pouze s jedním z rodičů, odpovědělo 68 respondentů, tj. 31,9 %. Z celkového počtu 213 respondentů na tuto otázku neodpovědělo 7 respondentů, tj. 3,3 %.

Dále s finančním zatížením rodiny (ve vztahu k nákladnosti volnočasových aktivit) souvisely položky č. 11, 29 a 30.

Tabulka č. 4: Zaměstnanost rodičů

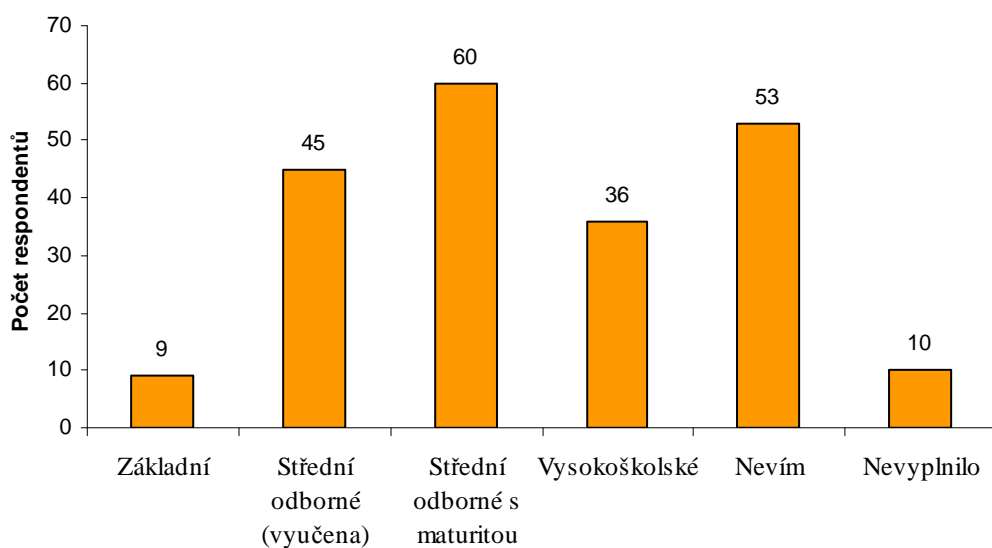
ZŠ	A	B	C	D	Celkem	
Respondenti a jejich odpovědi	64	51	51	47	213	100 %
Ano	5	1	7	6	19	8,9
Ne	48	49	43	41	181	85,0
Oba	3	0	1	0	4	1,9
Nevyplněno	8	1	0	0	9	4,2

Graf č. 1: Zaměstnanost rodičů

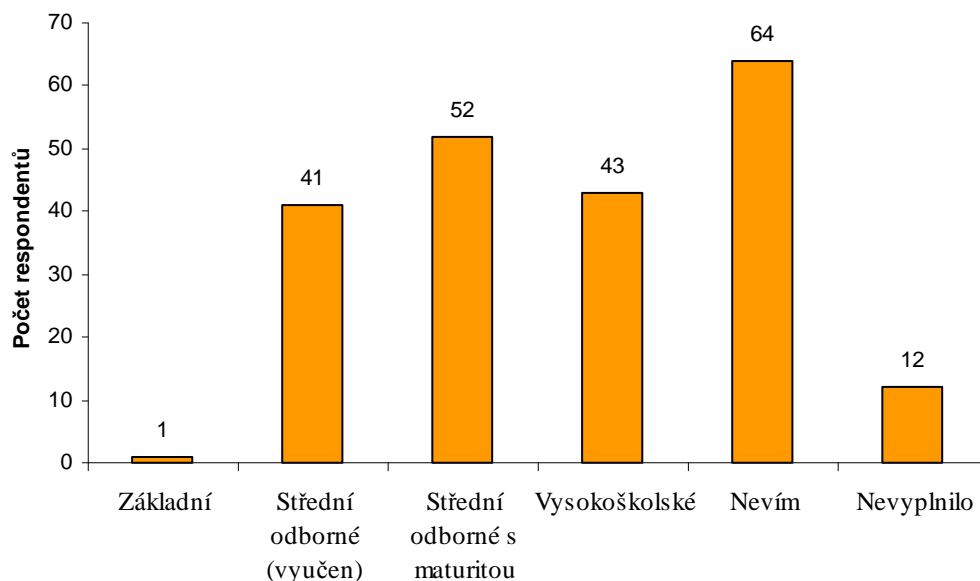
Z celkového počtu 213 respondentů odpovědělo 19 respondentů, tj. 8,9 %, že jeden z rodičů je nezaměstnaný. Celkem 181 respondentů, tj. 85 %, odpovědělo, že jejich rodiče jsou pracovně aktivní. Čtyři respondenti, tj. 1,9 %, uvedli, že jejich rodiče jsou oba nezaměstnaní. Devět respondentů, tj. 4,2 %, na položku neodpovědělo, podrobnosti – viz tabulka č. 4 a graf č. 1.

Na základě údajů, které byly získány při odpovědi na položku zaměstnanosti rodičů, z tabulky č. 4, se můžeme domnívat, že přibližně 85 % rodin respondentů by nemuselo mít s finanční úhradou volnočasových aktivit svých dětí větší problémy, přibližně 9 % rodin respondentů již patrně musí více zvažovat, kterou z volnočasových aktivit budou svému dítěti hradit, protože pouze jeden z rodičů je ekonomicky aktivní – má zaměstnání. Dále se lze domnívat, že přibližně 2 % rodin má patrně problémy s finanční úhradou jakýchkoliv placených volnočasových aktivit, nemohou je svým dětem hradit a musí vyhledávat bezplatné aktivity. S nezaměstnaností rodičů může souviset i jejich vzdělání, viz grafy č. 2 a 3.

Graf č. 2: Vzdělání matky respondentů

Z celkového počtu 213 respondentů (10 respondentů na otázku neodpovědělo) 9 respondentů, tj. 4,2 %, odpovědělo, že jejich matka má základní vzdělání, střední odborné (vyučena) je 45, tj. 21,1 %, střední odborné s maturitou má 60 matek respondentů, tj. 28,2 %, vysokoškolské vzdělání má 36 matek respondentů, tj. 16,9 % a 53 respondentů, tj. 24,9 %, neví jaké má jejich matka vzdělání, podrobnosti – viz graf č. 2.

Graf č. 3: Vzdelání otce respondentů

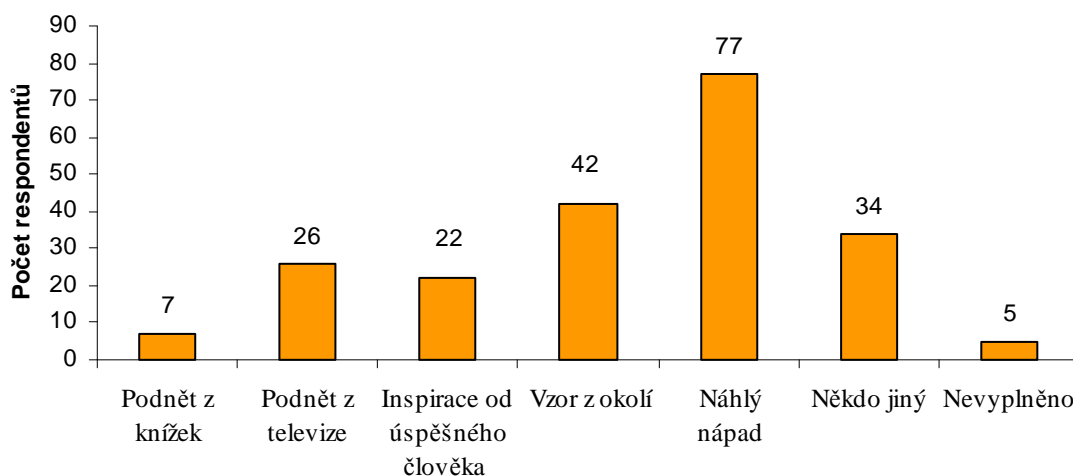
Z celkového počtu 213 respondentů (12 respondentů na otázku neodpovědělo) 1 respondent, tj. 0,5 %, uvedl, že jeho otec má základní vzdělání, střední odborné (vyučen) má 41 otců, tj. 19,3 %, střední odborné vzdělání s maturitou má 52 otců, tj. 24,4 %, vysokoškolské vzdělání uvedlo 43 respondentů, tj. 20,2 % a 64, tj. 30 %, respondentů nevědělo, jaké má jejich otec vzdělání, podrobnosti – viz graf č. 3.

2.5 Získaná data a jejich interpretace

Pro přehlednou analýzu dat byly vytvořeny tabulky a grafy, do kterých byly zaznamenány souhrnné počty jednotlivých odpovědí. Vzhledem k potřebnosti získat určité druhy dat, byly tabulky a grafy zpracovány dle typu otázek (uzavřené, otevřené, polootevřené). Ke každé tabulce, resp. grafu je přiřazen příslušný komentář, který osvětluje odpovědi respondentů.

PŘEDPOKLAD P1: *Předpokládáme, že více než 40 % žáků přivedl k jejich zálibám někdo z jejich okolí.*

K ověření byla použita položka č. 3: Kdo tě přivedl k tvým zálibám?

Graf č. 4: Podnět – inspirace k voleným zálibám

Z celkového počtu 213 respondentů (5 respondentů neodpovědělo na otázku) odpovědělo 7 respondentů, tj. 3,3 %, že je k jejich zálibám motivovala knížka, což je nejnižší zastoupení z výběru možných odpovědí. Nejblíže jsou si motivace z televize a inspirace úspěšného člověka v dané oblasti zájmu, viz graf č. 4.

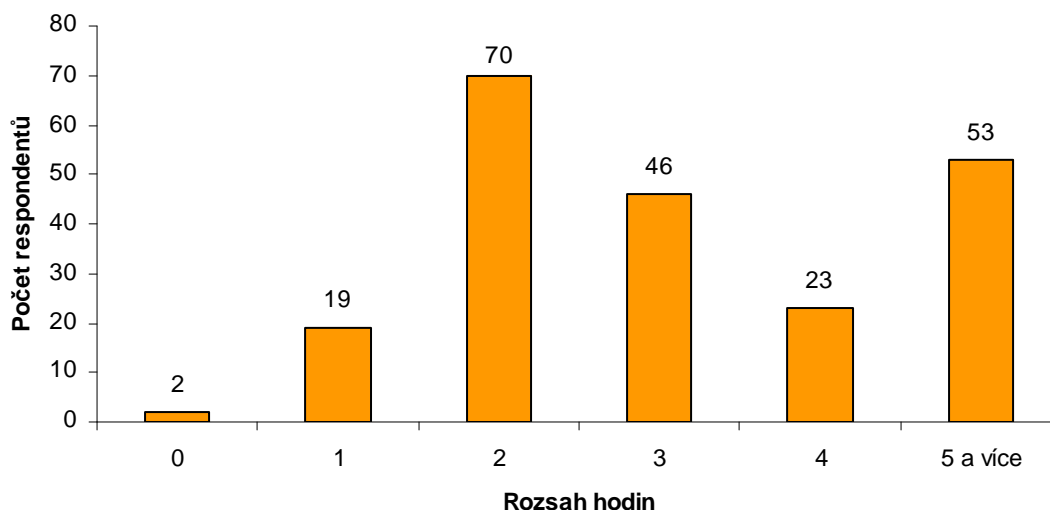
Podnět k zálibám dala televize v zastoupení 26 respondentů, tj. 12,2 %, (žádné jiné masmédiu nebylo zmíněno) a inspirace úspěšného člověka v dané oblasti v zastoupení 22 respondentů, tj. 10,3 %.

Respondenti v 34 případech, tj. 16 %, odpověděli, že inspirací jim byl někdo „jiný“ a měli doplnit kdo (17 respondentů inspirovala škola – vychovatelky z družiny, 5 respondentů uvedlo „známého“ rodičů a 5 respondentů nedoplnilo odpověď).

Dále 42 respondentů, tj. 19,7 %, uvedlo, že jim byl vzorem někdo z jejich okolí, což upřesnili doplněním otázky tak, že obecně z odpovědí vyplynulo, že to byli převážně rodinní příslušníci. Ve 14 případech odpověděli, že jím byl kamarád, v 7 případech rodiče nebo prarodiče, kteří se „tím“ v „mládí“ zabývali, ve 13 případech odpověď nespécifikovali.

Největší zastoupení měla odpověď „náhlý nápad“ u 77 respondentů, tj. 36,2 %, z celkového počtu 213 respondentů, podrobnosti – viz graf č. 4.

K tomuto předpokladu měla částečně vztah i položka č. 5.

Graf č. 5: Vynaložený čas pro záliby – koníčky

Z celkového počtu 213 respondentů odpověděli 2 respondenti, tj. 0,9 %, že svým zálibám – koníčkům nevěnují žádný volný čas, z čehož vyplývá, že se nejspíše žádným volnočasovým aktivitám nevěnují. Lze se domnívat, že tyto dva respondenti plní školní povinnosti a zbytek dne tráví dle náhlého uvážení nebo plněním pracovních povinností doma.

Dále 19 respondentů, tj. 8,9 %, tráví zálibami jednu hodinu denně a dvě hodiny denně jim věnuje 70 respondentů, tj. 32,9 %. Dále 46 respondentů, tj. 21,6 %, vynakládá na záliby tři hodiny denně, 23 respondentů, tj. 10,8 %, uvedlo čtyři hodiny denně a 53 respondentů, tj. 24,9 %, uvedlo 5 a více hodin denně, podrobnosti – viz graf č. 5.

Lze se domnívat, že v tak velkém časovém úseku, přibližně od 2 do 5 a více hodin denně stráveného času se zálibami – koníčky, jsou patrně tyto žáci pravidelnými členy nějakých zájmových kroužků, klubů nebo sportovních organizací apod.

Je pravděpodobné, že tyto žáci jsou dostatečně informováni o možnostech nabídek různých volnočasových aktivit, ať již prostřednictvím rodičů, základních škol, médií apod. Respondenti jsou již v takovém věku, že jsou schopni a chtějí (patrně i vyžadují od svého okolí), aby jim byl dán větší prostor v organizaci náplně svého volného času.

Lze se domnívat, že žáci mají větší přístup k informacím z médií a internetu a vzhledem k dnešní „adrenalinové“ době se více rozhodují na základě náhlého impulsu či vnuknutí. Děti mají větší možnost výběru a větší možnost střídání aktivit, pokud zjistí, že pro ně nejsou dostatečně vyhovující. Z odpovědí respondentů vyplývá, že ti, kteří

se svým zálibám – koníčkům věnují v rozsahu přibližně od 2 do 5 a více hodin, jsou patrně členy nějakých zájmových kroužků, klubů nebo sportovních organizací.

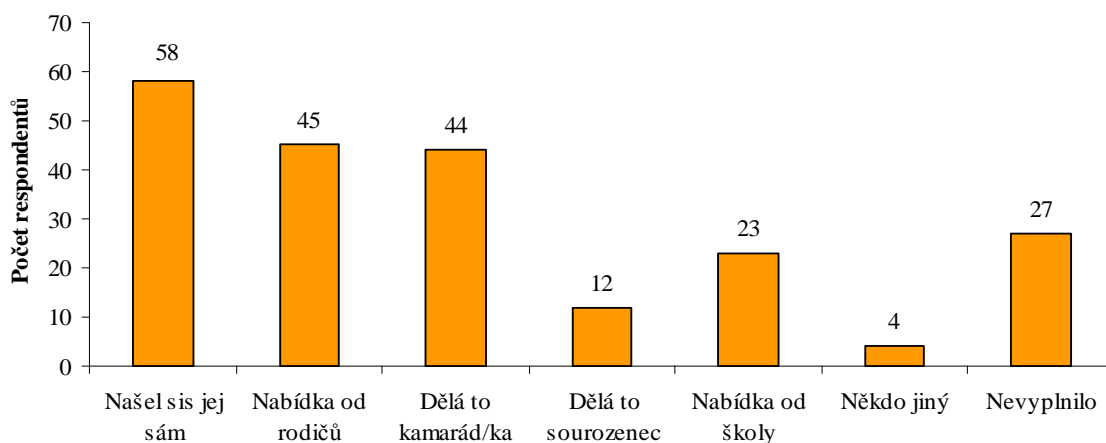
VYHODNOCENÍ P1: *Předpokládáme, že více než 40 % žáků přivedl k jejich zálibám někdo z jejich okolí, se nepotvrdil, neboť někdo z okolí přivedl žáky k jejich zálibám pouze v 19,7 % případů.*

Nejčastěji odpovídali, že to byl náhlý nápad (77 respondentů, tj. 36,2 %). Vzhledem k tomu, že předpoklad P1 nebyl potvrzen, lze soudit, že rodina a okolí již tolik neovlivňuje rozhodování dětí v této oblasti. Zdroje informací jsou jiné, např. internet, masmédia, ale přesto má rodina a okolí stále velký význam (druhá početně nejčastější odpověď). Děti jsou patrně samostatnější než dříve, což můžeme považovat za pozitivní informaci.

PŘEDPOKLAD P2: *Předpokládáme, že více než 30 % žáků přivedl k docházení do kroužků někdo z jejich blízkého okolí.*

Tabulka č. 5: Zdroj k výběru kroužku

ZŠ	A	B	C	D	Celkem	
Respondenti a jejich odpovědi	64	51	51	47	213	100 %
Našel sis jej sám	15	18	15	10	58	27,2
Nabídka od rodičů	5	10	12	18	45	21,1
Dělá to kamarád/ka	13	11	14	6	44	20,7
Dělá to sourozenec	2	4	3	3	12	5,6
Nabídka od školy	11	6	6	0	23	10,8
Někdo jiný	2	0	0	2	4	1,9
Nevyplnilo	16	2	1	8	27	12,7

Graf č. 6: Zdroj k výběru kroužku respondentů

Z celkového počtu 213 respondentů odpovědělo 58 respondentů, tj. 27,2 %, že si kroužek našli sami, což se blíží zjištění z položky č. 3.

Nabídku od rodičů využilo 45 respondentů, tj. 21,1 %, kamarádi byli zdrojem k výběru kroužku u 44 respondentů, tj. 20,7 %, od sourozenců si nechalo poradit 12 respondentů, tj. 5,6 %, využitá nabídka školy byla u 23 respondentů, tj. 10,8 %. Dále respondenti uvedli, že ve 4 případech, tj. 1,9 %, byl zdrojem někdo jiný a měli otázku doplnit. Ve třech případech respondenti doplnili další příbuzné (tety, strýce, prarodiče) a jeden respondent uvedl „známého rodičů“. Na tuto položku neodpovědělo 27 respondentů, tj. 12,7 %, u nichž se lze domnívat, že žádný kroužek nenavštěvují, podrobnosti – viz tabulka č. 5 a graf č. 6.

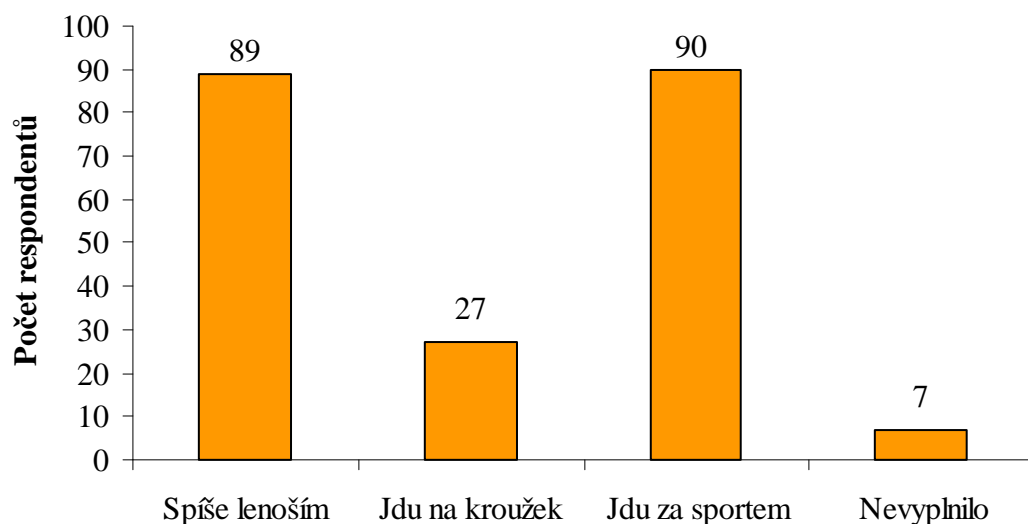
Respondenti uváděli nabídku od rodičů ve 21,1 %, nabídku od kamarádů ve 20,7 %, nabídku od sourozenců v 5,6 %, nabídku od někoho jiného z okolí v 1,9 %. To znamená, že respondenti využili podnětu k docházení do kroužků od někoho ze svého okolí ve 49,3 %.

VYHODNOCENÍ P2: *Předpokládáme, že více než 30 % žáků přivedl k docházení do kroužků někdo z jejich blízkého okolí, se potvrdil.*

Z výše uvedeného vyplývá, že okolí žáků má významný vliv na formování vztahu k volnému času (viz kapitola 1.4.1 a kapitola 1.4.2). Toto zjištění bychom mohli využít k působení na žáky v tom, jak volný čas naplnit.

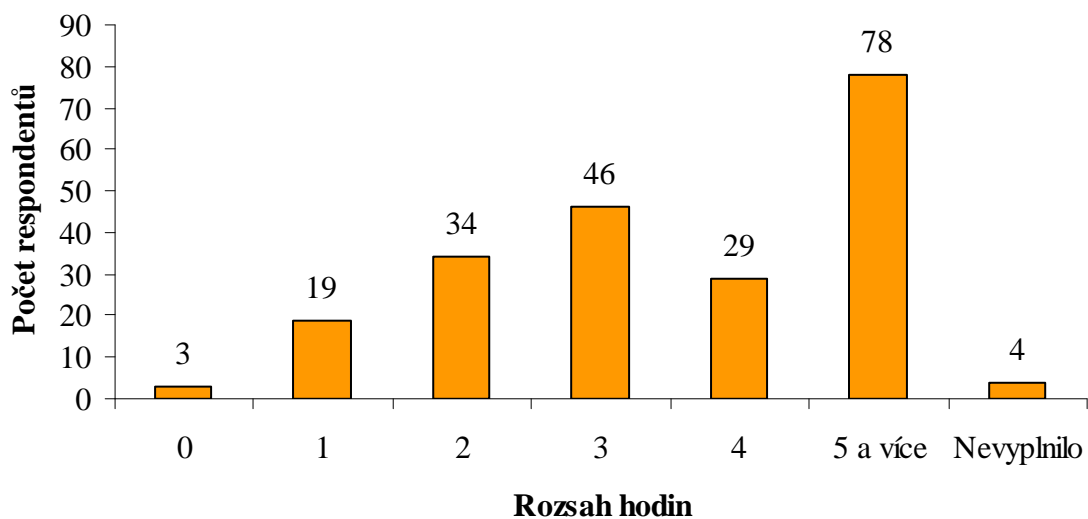
PŘEDPOKLAD P3: *Předpokládáme, že více než 40 % žáků tráví volný čas dle svého uvážení.*

U položky č. 9, prostřednictvím které byl ověřován P3, byla respondentům dána instrukce, že možnost „spíše lenoším“ znamená jejich vlastní volbu, jak naloží s volným časem, zatímco možnosti „jdu na kroužek“ a „jdu za sportem“ znamenají „organizovaný“ způsob trávení volného času, podrobnosti – viz graf č. 7.

Graf č. 7: Organizace osobního volna respondentů

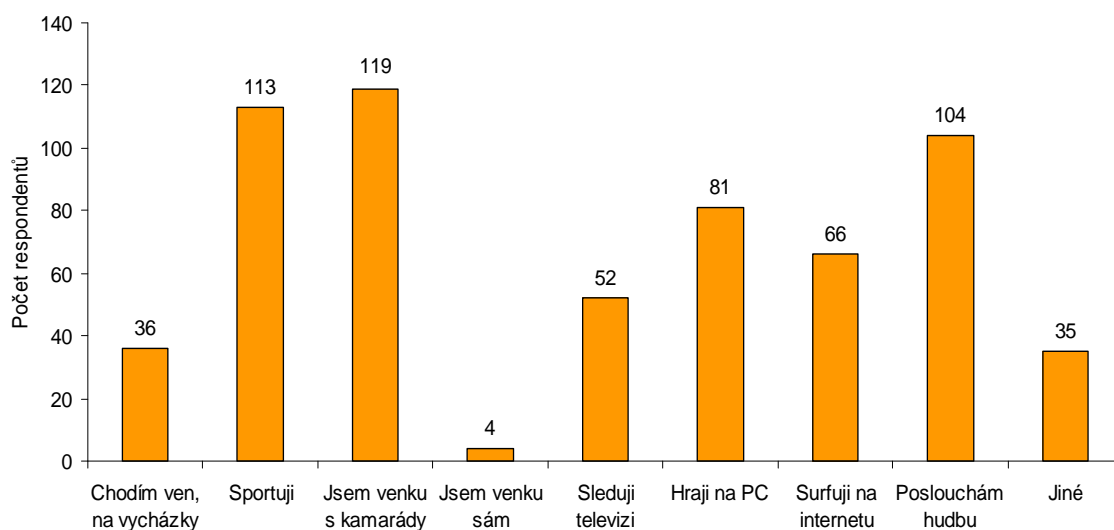
Z celkového počtu 213 respondentů (7 respondentů na otázku neodpovědělo) odpovědělo 89 respondentů, tj. 41,8 %, že dává přednost lenošení, na kroužek jde raději 27 respondentů, tj. 12,7 %, nebo se raději věnuje sportu 90 respondentů, tj. 42,2 %, blíže viz graf č. 7.

Graf č. 8: Čas věnovaný sobě

V šesté položce jsme se dotazovali, kolik volného času mají respondenti sami pro sebe. Z celkového počtu 213 respondentů (4 respondenti na otázku neodpověděli) 78 respondentů, tj. 37,3 %, odpovědělo, že 5 a více hodin denně má volný čas pouze sám

pro sebe, což bylo nejvíce označovanou odpovědí. Druhou nejčastěji označovanou možností byly 3 hodiny denně – 46 respondentů, tj. 22 %, třetí nejvíce označovanou odpovědí v rozsahu 2 hodiny denně označilo 34 respondentů, tj. 16,3 %, na čtvrtém místě se umístily 4 hodiny denně – označilo je 29 respondentů, tj. 13,9 %, pátou nejvíce označovanou odpovědí byla 1 hodina denně – uvedlo je 19 respondentů, tj. 9,1 %. Odpověď 0 hodin denně uvedli 3 respondenti, tj. 1,4 %, kteří pravděpodobně nemají žádný volný čas sami pro sebe, podrobnosti – viz graf č. 8.

Graf č. 9: Nejčastější využití volného času respondentů

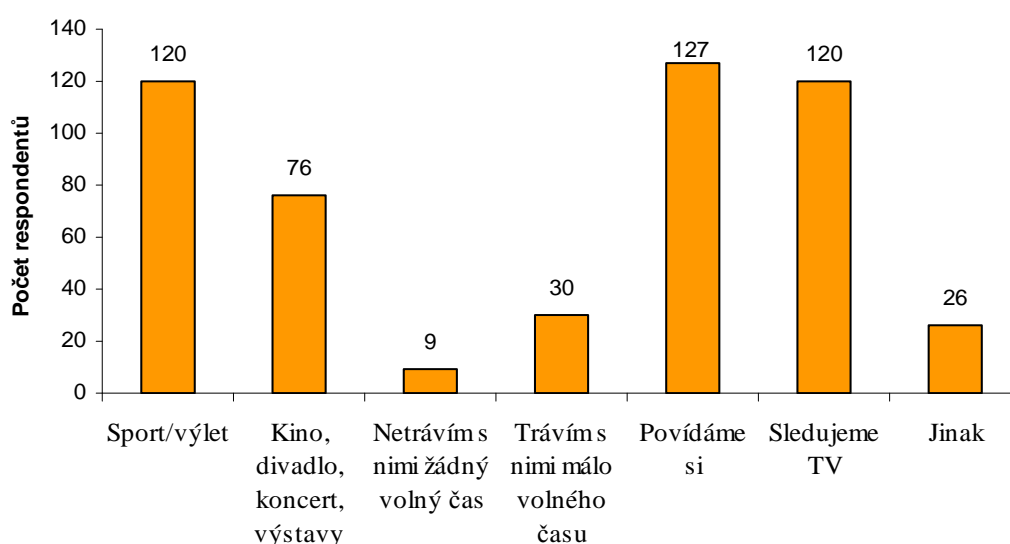
Ve druhé položce jsme se dotazovali, co dělají respondenti nejčastěji ve volném čase. Z celkového počtu 213 respondentů (v této položce mohli označit více odpovědí) odpovědělo 36 respondentů, že ve svém volném čase chodí ven, na vycházky, sportuje 113 respondentů, je venku s kamarády 119 respondentů, pouze 4 respondenti se pohybují venku sami, blíže viz graf č. 9. Můžeme se domnívat, že jsou to žáci buď žijící na okraji města, v ulici, kde nemají své vrstevníky nebo jim stačí sociální kontakt v rámci školní docházky, případně je jejich vrstevníci nepřijímají.

Sledování televizních programů ve svém volném čase využívá 52 respondentů, na počítači hraje 81 respondentů, počítač pro surfování na internetu využívá 66 respondentů. Hudbu poslouchá 104 respondentů, lze se domnívat, že poslech hudby provází žáky téměř celodenně např. prostřednictvím MP3 přehrávačů, mobilních telefonů.

Dále z celkové nabídky možných odpovědí vybralo 35 respondentů možnost „jiné“. Tato odpověď byla doplněna 6 respondenty ve znění: „pomáhám našim na zahradě, jen tak

se poflakuju, nudím se, čtu si knížky, musím se starat o zvířata, chodím se psem“, ostatní zůstaly bez doplnění.

Z grafu č. 9 je patrné, že žáci ve svém volném čase nejvíce preferují společnost kamarádů spojenou s pobytem venku, dále dávají přednost sportu a poslechu hudby. Dívky například vůbec neuvedly žádné ruční práce (např. vyšívání, háčkování, pletení, šití), což bylo v generaci jejich rodičů poměrně běžné využití volného času. Chlapci zase vůbec neuvedli modelářství, drobné kutilství apod. Z výše uvedeného vyplývá, že moderní doba (vědecký pokrok, nové technologie) ovlivnila zájmy dětí a rozšířila nabídku možností trávení volného času.

Graf č. 10: Náplň volného času stráveného s rodiči/em

Ve dvanácté položce jsme se dotazovali, jakým způsobem tráví respondenti volný čas s rodiči. Z celkového počtu 213 respondentů (v této položce mohli označit více odpovědí) odpovědělo 120 respondentů, že s rodiči sportují a chodí na výlety. Kulturním vyžitím (kinem, divadlem, koncertem, výstavami) tráví volný čas 76 respondentů. Dále 9 respondentů uvedlo, že s rodiči netráví žádný volný čas, viz graf č. 10. Lze se domnívat, že se jedná rodiny respondentů, kde rodiče např. podnikají a nemají na své děti čas, nevěnují se jim nebo se jedná o rodinu z nízkého sociokulturního prostředí či rodinu se zanedbávajícím výchovným přístupem k dítěti (viz kapitola 1.4.1). Málo volného času s rodiči tráví 30 respondentů, kteří měli doplnit, kolik tím „málo“ myslí, ale pouze ve dvou odpovědích bylo uvedeno jednou 30 minut a jednou 1 hodina, ostatní odpovědi zůstaly

bez doplnění. Rodiče si s dětmi povídají ve 127 případech. Tato odpověď se umístila na prvním místě. Těsně následovalo sledování televize se 120 odpověďmi. 26 respondentů uvedlo jako „jinak“, kde měli možnost doplnit odpověď, avšak i zde zůstávaly bez doplnění. Pouze v některých bylo uvedeno hraní společenských her, chození na večerní procházky se psem.

Z výsledků v grafu č. 10 vyplývá, že žáci náplň volného času směřují ke vzájemné spolupráci s rodiči tak, aby v organizaci volného času byly uspokojeny potřeby dětí i rodičů a docházelo ke kompromisu, jak trávit volný čas. Společně strávený volný čas se tak odehrává při oboustranně vyhovujících aktivitách.

Tabulka č. 6: Četba pohádek prostřednictvím rodičů

ZŠ	A	B	C	D	Celkem	
Respondenti a jejich odpovědi	64	51	51	47	213	100 %
Ano	55	48	48	42	193	90,6
Ne	6	3	3	5	17	8,0
Nevyplnilo	3	0	0	0	3	1,4

Dále k tomuto předpokladu měla částečný vztah položka č. 14. Z celkového počtu 213 respondentů (3 respondenti na otázku neodpověděli) odpovědělo 193 respondentů, tj. 90,6 %, že jim rodiče četli pohádky, u 17 respondentů, tj. 8 %, rodičů dětem pohádky nečetli, blíže – viz tabulka č. 6.

Dle tabulky č. 6 je patrné, že převážná většina rodin má čtení pohádek zakotvenu jako přirozenou součást patřící k výchově dětí (viz kapitola 1.4). Čtení pohádek má pro psychický vývoj dítěte důležitou roli, mimo jiné se při něm vytváří pozitivní emoční vztah mezi dítětem a rodičem (viz kapitola 1.4.1). 17 respondentů odpovědělo, že jim rodiče nečetli. To má pravděpodobně více příčin, případně si tuto skutečnost respondenti již nepamatují. Lze se i domnívat, že tito respondenti pocházejí z nízkého sociokulturního prostředí, kde nebylo zvykem dětem číst pohádky.

Tabulka č. 7: Podílení se dětí na domácích pracích

Respondenti a jejich odpovědi	Chlapci	Dívky	Celkem	
	94	119	213	100 %
Ano	82	113	195	91,5
Ne	12	6	18	8,5

Z celkového počtu 213 respondentů odpovědělo 195 respondentů, tj. 91,5 % (82 chlapců, 113 dívek), že doma pomáhají s domácími pracemi. 18 respondentů (12 chlapců, 6 dívek), tj. 8,5 %, uvedlo, že doma nepomáhají. Z výsledků tabulky č.7 vyplývá, že účast žáků (chlapců i dívek) na domácích pracích je poměrně vysoká. Zároveň byly výsledky záměrně vyhodnoceny i podle pohlaví respondentů a je třeba konstatovat, že došlo k téměř vyváženému poměru v podílu na domácích pracích mezi chlapci a dívkami. To, že děti doma pomáhají, můžeme považovat za pozitivní výchovný přístup rodičů k dítěti (viz kapitola 1.4). Pracovní činnosti v domácím prostředí rovněž souvisí s prevencí sociálně patologických jevů (viz kapitola 1.7). Pokud má žák domácí povinnost, musí se naučit hospodařit i se svým volným časem tak, aby mu zůstal prostor pro jeho záliby a koníčky. Zároveň to můžeme považovat za žádoucí výchovu k morálním hodnotám žáka, neboť si patrně bude více vážit své odvedené práce i práce druhých.

VYHODNOCENÍ P3: *Předpoklad, že více než 40 % žáků tráví volný čas dle svého uvážení, se potvrdil.*

Z výsledků grafu č. 7 vyplývá, že žáci uváděli takřka ve stejném množství lenošení (tj. 41,8 %) i sport jako způsob, kterým si sami určují využití volného času. Přičemž toto podporují i výsledky z grafu č. 9, kde je patrné, že žáci ve svém volném čase nejvíce preferují společnost kamarádů spojený s pobytem venku, spolu se sportem a poslechem hudby. Dále graf č. 10 ukazuje, že pokud děti tráví čas s rodiči, rády si s nimi povídají a sledují televizi. Pozitivní emoční vztah mezi rodiči a dětmi je navázán z období raného dětství, kdy jim byly čteny pohádky (viz tabulka č. 6). Pomoc v domácnosti, viz tabulka č. 7, kterou vykonává převážná většina respondentů, je nezatěžuje tak, že by jim nezůstal dostatečný prostor pro odpočinek resp. volbu, jak s volným časem naložit. Dostatečný časový prostor byl dále zkoumán položkou č. 6, podrobnosti – viz graf č. 8. Vyplývalo, že 5 a více hodin volného času stráveného „sám pro sebe“ má 78 respondentů, tj. 37,3 % a jako druhou nejvíce označovanou odpověď v rozsahu 3 hodin denně uvedlo 46 respondentů, tj. 22 %.

PŘEDPOKLAD P4: Předpokládáme, že více než 20 % žáků tráví volný čas u televize v rozsahu 4 a více hodin denně.

Tabulka č. 8: Čas strávený sledováním televize

Denní rozsah hodin	A) v pracovních dnech		B) ve volných dnech	
	Celkem respondentů 213	100 %	Celkem respondentů 213	100 %
0	5	2,3	8	3,8
1	49	23,0	27	12,7
2	74	34,8	37	17,3
3	38	17,9	51	23,9
4	13	6,1	24	11,3
5 a více	19	8,9	21	9,9
Nevyplnilo	15	7,0	45	21,1

Vyhodnocení tabulky, část „A“:

Z celkového počtu 213 respondentů (15 respondentů na otázku neodpovědělo) odpovědělo 5 respondentů, tj. 2,3 %, že v pracovních dnech u televize netráví žádný volný čas. Jednu hodinu denně označilo 49 respondentů, tj. 23 %, dvě hodiny denně označilo 74 respondentů, tj. 34,8 %, tři hodiny denně strávilo sledováním televize 38 respondentů, tj. 17,9 %. Dále čtyři hodiny denně označilo 13 respondentů, tj. 6,1 %, pět a více hodin strávilo volný čas sledováním televize 19 respondentů, tj. 8,9 %, viz tabulka č. 8.

Na základě údajů z tabulky č. 13, část „A“ vyplývá, že nejvíce respondentů (74) tráví volný čas sledováním televize v pracovních dnech nejvýše v rozsahu dvou hodin.

Čtyři a více hodin tráví volný čas před televizní obrazovkou celkem 32 respondentů (součet položek v řádku s údajem 4 a 5 a více hodin), tj. 15 %.

Vyhodnocení tabulky, část „B“:

Z celkového počtu 213 respondentů (45 respondentů na otázku neodpovědělo) odpovědělo 8 respondentů, tj. 3,8 %, že ve volných dnech u televize netráví žádný volný čas. Jednu hodinu denně označilo 27 respondentů, tj. 12,7 %, dvě hodiny denně označilo 37 respondentů, tj. 17,3 %, tři hodiny denně strávilo sledováním televize 51 respondentů, tj. 23,9 %. Dále čtyři hodiny denně označilo 24 respondentů, tj. 11,3 %, pět a více hodin strávilo volný čas sledování televize 21 respondentů, tj. 9,9 %, viz tabulka č. 8.

Na základě údajů z tabulky č. 13, část „B“ vyplývá, že nejvíce respondentů (51) tráví volný čas sledováním televize ve dnech volna nejvýše v rozsahu třech hodin. Z výsledků je tedy zřejmé, že dochází k časovému nárůstu o jednu hodinu denně během dnů volna. Zajímavé je, že došlo k mírnému nárůstu počtu respondentů, kteří uvedli, že

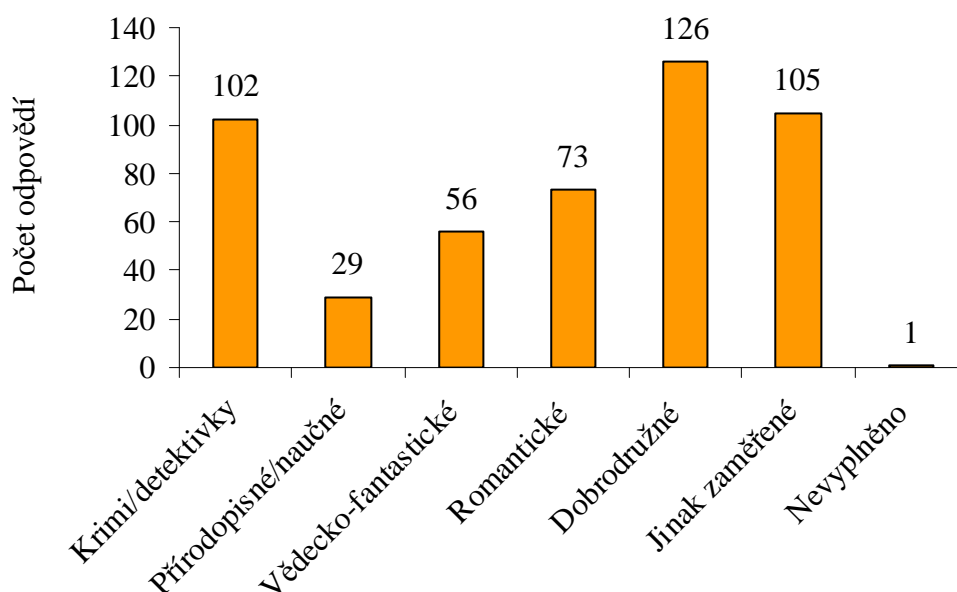
ve volných dnech televizi vůbec nesledují. Lze se domnívat, že volný čas např. tráví s rodiči mimo domov, věnují se sportu nebo navštěvují prarodiče.

Dále bylo zjištěno, že čtyři a více hodin tráví před televizní obrazovkou celkem 45 respondentů, tj. 21,2 %. Z výše uvedeného vyplývá, že o víkendech je sledovanost vyšší, podrobnosti – viz tabulka č. 8.

Tabulka č. 9: Výběr typů filmů a seriálů

Filmový žánr	Chlapci	Dívky	Celkem
Krimi/detektivky	39	63	102
Přírodopisné/naučné	16	13	29
Vědecko-fantastické	39	17	56
Romantické	8	65	73
Dobrodružné	55	71	126
Jinak zaměřené	53	52	105
Nevyplněno	0	1	1

Poznámka: respondenti mohli označit max. 3 odpovědi

Graf č. 11: Výběr typů filmů a seriálů

V položce č. 13, která se k P4 částečně vztahovala, jsme se dotazovali, na jak zaměřené filmy a seriály v televizi se respondenti dívají (označit mohli max. 3 možnosti). 102 respondentů odpovědělo, že rádi sledují filmy a seriály s kriminální a detektivní

tématikou. Přírodopisné a naučné filmy a seriály sleduje 29 respondentů, filmy a seriály s tematikou vědecko-fantastickou sleduje 56 respondentů, romantické sleduje 73 respondentů, dobrodružné sleduje 126 respondentů. Jinak zaměřené filmy a seriály uvedlo 105 respondentů, kteří měli možnost odpověď upřesnit a uvedli typy témat: komedie, horory, sci-fi. Odpověď na tuto otázku nevyplnil pouze jeden respondent. Podrobnosti – viz tabulka č. 9 a graf č. 11.

Z toho vyplývá, že nejsledovanější jsou mezi respondenty dobrodružné filmy a seriály spolu se zájmem o kriminálky, detektivky, komedie, sci-fi, horory. Nejnižšího zájmu se dostává přírodopisným a naučným filmům a seriálům.

Výše uvedená nejsledovanější oblast přináší žákům více uspokojení, vzrušení, patrně je vytrhává více z nudy, umožňuje jim projekci do hrdinů. Respondenti tím mohou být ovlivňováni ve svém chování, prožívání, cítění apod.

VYHODNOCENÍ P4: Předpoklad, že více než 20 % žáků tráví volný čas u televize v rozsahu 4 a více hodin denně, se nepotvrdil.

Průzkumem bylo zjištěno, že čtyři a více hodin tráví před televizní obrazovkou 18,1 % s tím, že sledovanost o víkendech je vyšší. Můžeme se domnívat, že výběr televizních programů zaměřených na dobrodružné filmy a seriály spolu s kriminální a detektivní tematikou posouvá hranice norem chování s projevy agrese a násilí, což může mít vliv na projevy sociálně patologického chování.

PŘEDPOKLAD P5: Předpokládáme, že více než 20 % žáků tráví volný čas u počítače v rozsahu 4 a více hodin denně.

Tabulka č. 10: Čas strávený u počítače

Denní rozsah hodin	A) v pracovních dnech		B) ve volných dnech	
	Celkem respondentů 213	100 %	Celkem respondentů 213	100 %
0	20	9,4	10	4,7
1	46	21,6	25	11,7
2	48	22,5	39	18,3
3	39	18,3	30	14,1
4	17	8,0	19	9,0
5 a více	32	15,0	45	21,1
Nevyplnilo	11	5,2	45	21,1

Vyhodnocení tabulky, část „A“

Z celkového počtu 213 respondentů (11 respondentů na otázku neodpovědělo) odpovědělo 20 respondentů, tj. 9,4 %, že v pracovních dnech u počítače netráví žádný volný čas. Jednu hodinu denně označilo 46 respondentů, tj. 21,6 %, dvě hodiny denně označilo 48 respondentů, tj. 22,5 %, tři hodiny denně strávilo u počítače 39 respondentů, tj. 18,3 %. Dále čtyři hodiny denně označilo 17 respondentů, tj. 8,0 %, pět a více hodin strávilo volný čas u počítače 32 respondentů, tj. 15,0 %, podrobnosti – viz tabulka č. 10.

Na základě údajů z tabulky č. 10, část „A“ vyplývá, že čtyři a více hodin tráví volný čas u počítače celkem 49 respondentů, tj. 23,0 %.

Vyhodnocení tabulky, část „B“

Z celkového počtu 213 respondentů (45 respondentů na otázku neodpovědělo) odpovědělo 10 respondentů, tj. 4,7 %, že ve volných dnech u počítače netráví žádný volný čas. Jednu hodinu denně označilo 25 respondentů, tj. 11,7 %, dvě hodiny denně označilo 39 respondentů, tj. 18,3 %, tři hodiny denně strávilo u počítače 30 respondentů, tj. 14,1 %. Dále čtyři hodiny denně označilo 19 respondentů, tj. 9,0 %, pět a více hodin uvedlo 45 respondentů, tj. 21,1 %. Na základě údajů z tabulky č. 10, část „B“ je zřejmé, že nejvíce respondentů (45) tráví volný čas u počítače ve dnech volna v rozsahu 5 a více hodin. Čtyři a více hodin tráví před monitorem počítače celkem 64 respondentů, tj. 30,1 %.

VYHODNOCENÍ P5: *Předpoklad, že více než 20 % žáků tráví volný čas u počítače v rozsahu 4 a více hodin denně, se potvrdil.*

Z výše uvedených výsledků (tj. 26,5 % žáků tráví volný čas u počítače v rozsahu 4 a více hodin denně) se můžeme domnívat, že respondenti využívají počítač patrně nejen k hraní her, ale i ke zpracování různých projektů a domácích úkolů, k vyhledávání informací k učební látce, k zapojování se do sociálních sítí jako je např. Facebook, Twitter. Zároveň se zde může vyskytovat riziko např. komerčního zneužívání dětí, dětské pornografie a násilí (viz kapitola 1.4.3). Průzkumem bylo zjištěno, že čas strávený u počítače se zvyšuje ve volných dnech.

PŘEDPOKLAD P6: *Předpokládáme, že více než 30 % žáků se dopouští sociálně patologického chování.*

Pro zjednodušení vyhodnocení předpokladu P6, byly vybrané sociálně patologické jevy rozděleny do několika okruhů.

Okruh I: položka č. 15: Kouříš?, č. 16: Zkusil/a jsi drogu?, č. 17: Piješ alkohol?

Okruh II: položka č. 18: Ukradl/a jsi někdy drobnost (např. sladkost, hračku, cigarety)?, č. 9: Ukradl/a jsi někdy něco dražšího (např. mobilní telefon, autorádio)?
Doplňující položka č. 20: Proč si kradl/a?

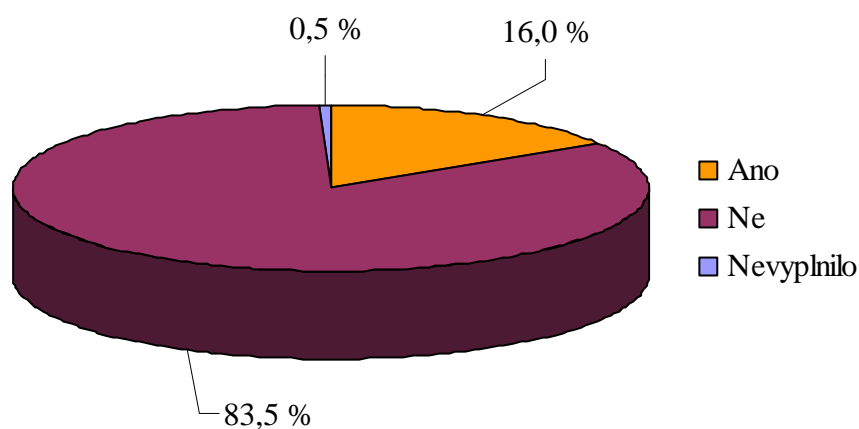
Okruh III: položka č. 21: Hraješ na hracích automatech v restauracích či jinde o peníze? Doplňující položka č. 23: Dostáváš kapesné? Kolik? Za co jej utratíš?

K předpokladu P6 měly vztah ještě položky č. 22, 25, 26, 27.

Okruh I:

Tabulka č. 11: Kouření respondentů

ZŠ	A	B	C	D	Celkem	
Respondenti a jejich odpovědi	64	51	51	47	213	100 %
Ano	16	9	6	3	34	16,0
Ne	47	42	45	44	178	83,5
Nevyplnilo	1	0	0	0	1	0,5

Graf č. 12: Kouření respondentů

Z celkového počtu 213 respondentů (1 respondent na otázku neodpověděl) odpovědělo 34 respondentů, tj. 16 %, že kouří. Nekouří 178 respondentů, tj. 83,5 %, podrobnosti – viz tabulka č. 11 a graf č. 12.

Tabulka č. 12: Kuřáctví dle pohlaví

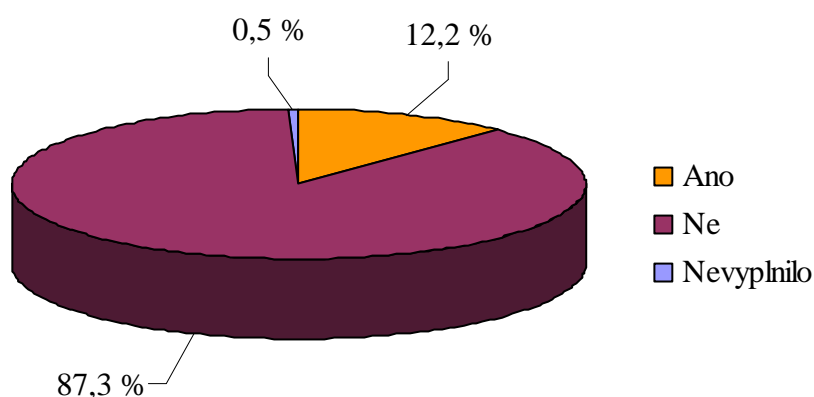
Respondenti a jejich odpovědi	Chlapci 94	100 %	Dívky 119	100 %
Ano	10	10,6	24	20,2
Ne	83	88,3	95	79,8
Nevyplněno	1	1,1	0	0,0

Z tabulky č. 12 vyplývá, že dívky kouří častěji oproti chlapcům. Zkušenost s kouřením má 24 dívek, tj. 20,2 %. Oproti tomu má zkušenost s kouřením 10 chlapců, tj. 10,6 %.

Z výše uvedeného vyplývá, že z celkového počtu 213 respondentů má zkušenost s kouřením 34 respondentů (chlapců i dívek), tj. 16 %, podrobnosti – viz tabulka č. 11. Ve srovnání chlapců a dívek převládají dívky kuřačky a to o 9,6 %, avšak vzorek nebyl zas tak veliký, aby bylo možno objektivně posoudit poměr 10 : 24 (chlapci : dívky), podrobnosti – viz tabulka č. 12. Ale obecně je trend, že dívky více kouří.

Tabulka č. 13: Zkušenost respondentů s drogou

ZŠ	A	B	C	D	Celkem	
Respondenti a jejich odpovědi	64	51	51	47	213	100 %
Ano	14	4	4	4	26	12,2
Ne	49	47	47	43	186	87,3
Nevyplnilo	1	0	0	0	1	0,5

Graf č. 13: Zkušenost respondentů s drogou

Z celkového počtu 213 respondentů (1 respondent na otázku neodpověděl) odpovědělo 26 respondentů, tj. 12,2 %, že má zkušenost s drogou. Naopak odpověď „ne“ označila převážná většina respondentů v počtu 186, tj. 87,3 %, viz tabulka č. 13 a graf č. 13.

Tabulka č. 14: Zkušenost s drogou u chlapců a dívek

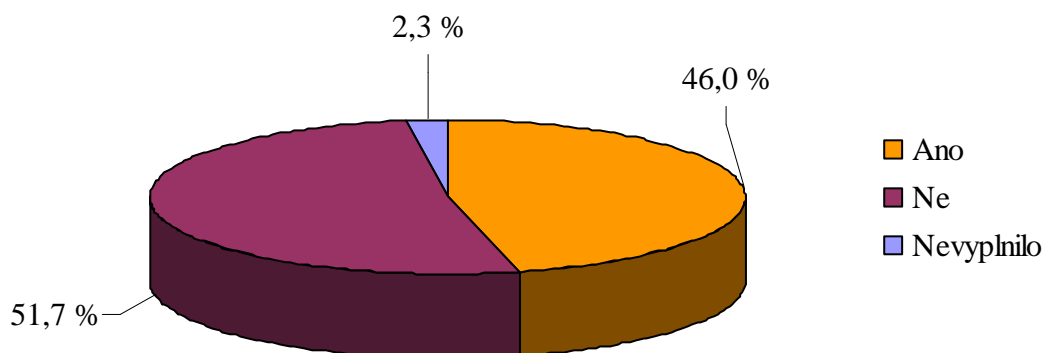
Respondenti a jejich odpovědi	Chlapci 94	100 %	Dívky 119	100 %
Ano	15	16,0	11	9,2
Ne	78	83,0	108	90,8
Nevyplněno	1	1,0	0	0,0

Z tabulky č. 14 vyplývá, že z celkového počtu 213 respondentů má zkušenost s drogou 15 chlapců, tj. 16 % a 11 dívek, tj. 9,2 %.

Z výše uvedeného vyplývá, že z celkového počtu 213 respondentů má 26 respondentů, tj. 12,2 %, zkušenost s drogou. Z odpovědí se můžeme domnívat, že okusit drogy je více lákavé pro chlapce než pro dívky, ale ani zde není vzorek tak velký, aby bylo možné činit všeobecné závěry.

Tabulka č. 15: Požívání alkoholu

ZŠ	A	B	C	D	Celkem	
Respondenti a jejich odpovědi	64	51	51	47	213	100 %
Ano	35	26	17	20	98	46,0
Ne	26	23	34	27	110	51,7
Nevyplnilo	3	2	0	0	5	2,3

Graf č. 14: Požívání alkoholu

K P6 měla vztah i položka č. 17, ve které jsme se dotazovali na požívání alkoholu. Z celkového počtu 213 respondentů (5 respondentů na otázku neodpovědělo) odpovědělo 98 respondentů, tj. 46 %, že pije alkohol. Zcela abstinujících je 110 respondentů, tj. 51,7 %, viz tabulka č. 15 a graf č. 14.

Tabulka č. 16: Požívání alkoholu chlapci a dívkami

Respondenti a jejich odpovědi	Chlapci 94	100 %	Dívky 119	100 %
Ano	39	41,5	59	49,6
Ne	53	56,4	57	47,9
Nevyplněno	2	2,1	3	2,5

Z tabulky č. 16 vyplývá, že dívky požívají alkohol téměř o jednu třetinu více než chlapci. Alkohol pije 59 dívek, tj. 49,6 % a 39 chlapců, tj. 41,5 %.

Z výše uvedeného vyplývá, že z celkového počtu 213 respondentů (5 respondentů neodpovědělo) *požívá alkoholické nápoje 98 respondentů (chlapců i dívek), tj. 46,0 %*. Abstinujících je 110 respondentů, tj. 51,7 %. V poměru chlapců a dívek převládají dívky a to o 8,1 %.

K vyhodnocení předpokladu P6 se dále vztahovala položka č. 18, vztah k němu měly i položky č. 19 a 20, jejichž výsledky jsou uvedeny níže.

Okruh II:

Tabulka č. 17: Zkušenost respondentů s drobnými krádežemi

ZŠ	A	B	C	D	Celkem	
Respondenti a jejich odpovědi	64	51	51	47	213	100 %
Ano	36	26	17	18	97	45,5
Ne	28	25	34	29	116	54,5

Z celkového počtu 213 respondentů odpovědělo 97 respondentů, tj. 45,5 %, že mají zkušenost s drobnou krádeží. Odpověď „ne“ označilo 116 respondentů, tj. 54,5 %, podrobnosti – viz tabulka č. 17.

Z výše uvedeného vyplývá, že téměř polovina žáků (45,5 %) má zkušenosti s drobnými krádežemi. Někteří respondenti k uvedené otázce dopisovali osvětlení „kdy, tj. věk“, ve kterém ke krádežím docházelo. Většina respondentů uváděla: „to jsem byl/a ještě malý/á, neměl/a jsem z toho rozum, nechápal/a jsem, co dělám“. Z uvedených

odpovědí se můžeme domnívat, že na tuto zkušenost vzpomínají respondenti jako na nepříjemnou událost, ale omluvitelnou a pochopitelnou vzhledem k jejich velmi nízkému věku v době spáchaných krádeží. Respondenti tím, zřejmě míní předškolní a raný školní věk.

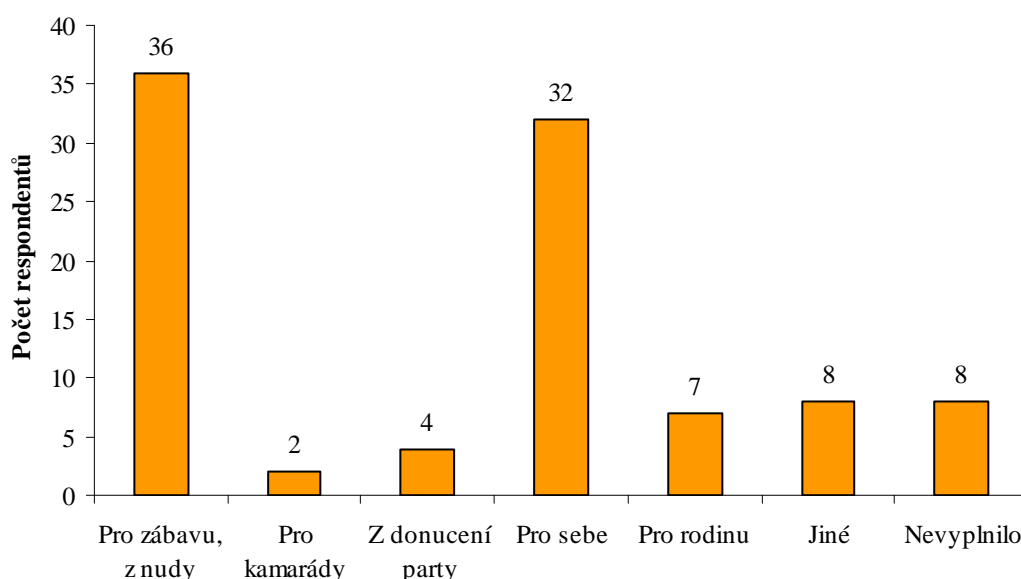
Tabulka č. 18: Zkušenost respondentů s krádežemi vyšší majetkové hodnoty

ZŠ	A	B	C	D	Celkem	
Respondenti a jejich odpovědi	64	51	51	47	213	100 %
Ano	0	0	1	1	2	0,9
Ne	63	51	50	46	210	98,6
Nevyplnilo	1	0	0	0	1	0,5

Z celkového počtu 213 respondentů (1 respondent na otázku neodpověděl) odpověděli 2 respondenti, tj. 0,9 %, že mají zkušenost s krádežemi vyšší majetkové hodnoty. Jednoznačnou odpověď „ne“ uvedlo 210 respondentů, tj. 98,6 %, podrobnosti – viz tabulka č. 18.

Z uvedeného vyplývá, že se respondenti téměř v absolutní většině (je však nutné přihlédnout na možnou nepravdivost odpovědí) nedopouští krádeží většího majetkového rozsahu.

Dále je vyhodnocena položka č. 20, která má objasnit motiv krádeží, ať drobné či vyšší majetkové hodnoty.

Graf č. 15: Motiv ke krádežím

Z počtu 97 respondentů, kteří výše uvedli, že se dopustili krádeže, odpovědělo 36, tj. 37,1 %, že kradlo jen tak pro zábavu, z nudy, 2 respondenti, tj. 2,1 %, uvedlo pro kamarády, 4 respondenti, tj. 4,1 %, kradlo pod nátlakem party. Pro vlastní potřebu kradlo 32 respondentů, tj. 33 %, pro rodinu kradlo 7 respondentů, tj. 7,2 %. Odpověď „jiné“ uvedlo 8 respondentů, tj. 8,3 %, která byla dále upřesněna pouze ve třech případech s odůvodněním, že si chtěli vyzkoušet – zažít pocit, jaké to je něco ukrást, viz graf č. 15.

Z výše uvedených odpovědí vyplývá, že v absolutní převaze kradou žáci z důvodu nedostatečně vhodně využitého volného času, kradou z nudy, pro zábavu. Odpověď „pro sebe“ uváděli, když kradenou věc potřebovali. Můžeme se domnívat, že buď nevěděli, jak si věc opatřit legálním způsobem, nebo by se mohlo jednat o děti z rodin s nízkým ekonomickým zajištěním (např. rodiny dlouhodobě nezaměstnaných rodičů). S touto možností by mohla souviset odpověď „pro rodinu“, na kterou odpovědělo sedm respondentů. Odpovědi pro kamarády, chtěl/a jsem se zavděčit nebo z donucení party spolu mohou úzce souviset. Lze se domnívat, že u varianty „pro kamarády, chtěl/a jsem se zavděčit“ si hledali respondenti místo svého sociálního začlenění, mohlo se jednat o respondenty nižšího sebevědomí a nižšího sebehodnocení.

Okruh III:

V tomto okruhu byly pro ověření předpokladu P6 použity následující položky: položka č. 21: „Hraješ na hracích automatech v restauracích či jinde o peníze?“ a doplňující položka č. 23: „Dostáváš kapesné? Kolik? Za co jej utratíš?“.

Tabulka č. 19: Hraní na hracích automatech s finančním výdajem

ZŠ	A	B	C	D	Celkem	
Respondenti a jejich odpovědi	64	51	51	47	213	100 %
Ano	1	3	3	3	10	4,7
Ne	63	47	48	42	200	93,9
Nevyplnilo	0	1	0	2	3	1,4

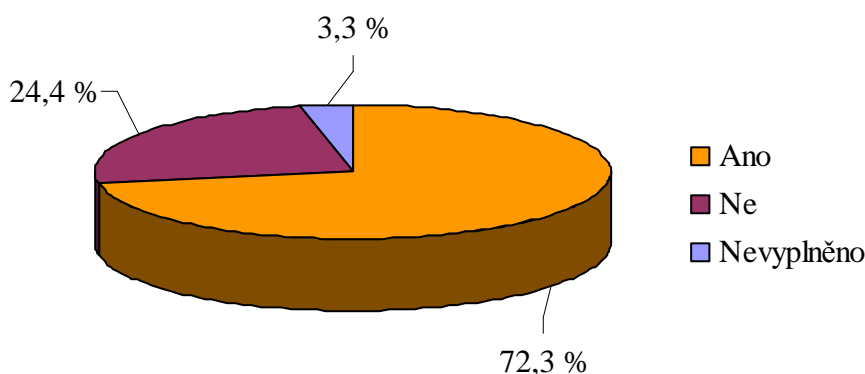
Z výše uvedeného vyplývá, že z celkového počtu 213 respondentů hraje nebo již vyzkoušelo hraní na hracích automatech s podmínkou finančního vydání 10 respondentů, tj. 4,7 %. Převážná většina, tj. 200 respondentů (93,9 %) uvedlo odpověď „ne“, podrobnosti – viz tabulka č. 19.

Pozitivním výsledkem (pokud budeme považovat všechny odpovědi za pravdivé) je, že téměř všichni dotázaní respondenti nevyhledávají hraní na hracích automatech jako způsob, kterým lze vyplnit volný čas. Avšak je třeba zohlednit hraní na počítači, viz tabulka č. 10, které se v budoucnu může změnit v hraní za peníze.

V následující položce č. 23 bylo zjišťováno, zda respondenti dostávají kapesné, v jaké výši a za co jej utrací, podrobnosti – viz tabulka č. 20.

Tabulka č. 20: Příjem kapesného respondentů

Respondenti a jejich odpovědi	Chlapci 94	Dívky 119	Celkem	
			213	100 %
Ano	72	82	154	72,3
Ne	20	32	52	24,4
Nevyplněno	2	5	7	3,3

Graf č. 16: Příjem kapesného respondentů

Z celkového počtu 213 žáků dostává kapesné 154, tj. 72,3 %. Kapesné nedostává 52 respondentů, tj. 24,4 %, podrobnosti – viz tabulka č. 20 a graf č. 16. Respondenti měli doplnit kolik korun kapesného měsíčně dostávají, z čehož vyplynula souhrnná finanční částka ve výši 44.705,-Kč, ale na tuto část otázky odpovědělo pouze 147 respondentů. Tudíž při průměrném výpočtu, který vycházel ze získaných dat (celková suma kapesného v průměrné výši 44.705,- Kč k 147 respondentům) dostává každý respondent měsíčně kapesné v průměrné výši 304,- Kč. Dále jsme zjišťovali, za co své kapesné utrací. Nejpočetnější skupinou byly odpovědi (34) s označením „různé“ bez bližší specifikace, dále 31 respondentů uvedlo převážně útratu za oblečení, 31 respondentů neodpovědělo, 26 respondentů si kupuje převážně z kapesného svačiny a 21 respondentů kapesné šetří. Další výsledky byly bez větší vypovídající hodnoty, proto byly zařazeny do přílohy č. 1.

Z výše uvedeného vyplývá, že respondenti vnímají kapesné nejen jako finanční prostředky určené k osobní spotřebě na věci „příjemné“ (ne zcela životně nutné), ale i na pokrytí nákladů spojených s ošacením, nákupem školních potřeb, na úhradu jízdného v dopravních prostředcích apod. Část respondentů (21) odpovědělo, že kapesné si pouze šetří.

Z tabulky č. 20 a grafu č. 16 vyplynulo, že 72,3 % dotázaných respondentů dostává pravidelné měsíční kapesné v průměrné výši 304,- Kč. Kapesné je určeno na pokrytí nákladů spojených s cestováním do školy, s nákupem školních potřeb, ošacení apod., další část finančních prostředků využívají žáci na pokrytí nákladů spojených s výdaji za koníčky a záliby, s nákupem kreditu do mobilního telefonu, nákupu dárek ke svátečním příležitostem a někteří šetří na případný budoucí výdaj obnášející vyšší jednorázové vydání.

K tomuto předpokladu měly určitý vztah ještě položky č. 22, 25, 26 a 27.

Tabulka č. 21: Útěk z domova

ZŠ	A	B	C	D	Celkem	
Respondenti a jejich odpovědi	64	51	51	47	213	100 %
Ano	5	6	3	1	15	7,0
Ne	59	45	48	45	197	92,5
Nevyplnilo	0	0	0	1	1	0,5

Z celkového počtu 213 respondentů (1 respondent na otázku neodpověděl) odpovědělo 15 respondentů, tj. 7 %, že již z domova uteklo. Odpověď „ne“ označilo 197 respondentů, tj. 92,5 %, respondentů, podrobnosti – viz tabulka č. 21.

Dále byl zjišťován poměr útěků mezi chlapci a dívkami, viz tabulka č. 22.

Tabulka č. 22: Útěk/y chlapců a dívek z domova

Respondenti a jejich odpovědi	Chlapci 94	100 %	Dívky 119	100 %
Ano	5	5,3	10	8,4
Ne	88	93,6	109	91,6
Nevyplněno	1	1,1	0	0,0

Z tabulky č. 22 vyplývá, že problémy řešilo útekem z domova dvojnásobně větší množství dívek než chlapců. Avšak vzorek nebyl tak veliký, aby bylo možno tuto

skutečnost zevšeobecňovat. Mohli bychom si tento rozdíl vysvětlovat tím, že dívky bývají více emotivní, citlivé, případně nedají průchod svým citům pomocí agrese k vyjádření svého nesouhlasu.

Z celkového počtu 94 žáků uvedlo 5 chlapců, tj. 5,3 %, že uteklo z domova a 88 chlapců, tj. 93,6 %, tímto způsobem své problémy neřešilo. Z celkového počtu 119 žákyň uvedlo 10 dívek, tj. 8,4 %, útěk z domova, ale 109 dívek, tj. 91,6 %, uvedlo odpověď „ne“.

Z výsledků tabulky č. 21 vyplývá, že převážná většina, tj. cca 93 %, respondentů nikdy nezvolilo řešení problémů formou útěku z domova.

V souvislosti s položkou č. 22 byla respondentům zadána otázka směřující na tresty za chování nebo za chybně provedené či nesplněné úkoly.

Tabulka č. 23: Udílení trestů

Respondenti a jejich odpovědi	Chlapci 94	Dívky 119	Celkem	
			213	100 %
Ano	51	47	98	46,0
Ne	42	69	111	52,1
Nevyplněno	1	3	4	1,9

Z celkového počtu 213 respondentů (4 respondenti na otázku neodpověděli) 98 respondentů, tj. 46 %, uvedlo, že jsou doma za své chování či nesplněné nebo špatně splněné úkoly trestáni. Naopak 111 respondentů, tj. 52,1 %, uvedlo, že trestáni nejsou. Výsledky z tabulky č. 23 jsou poměrně vyrovnané.

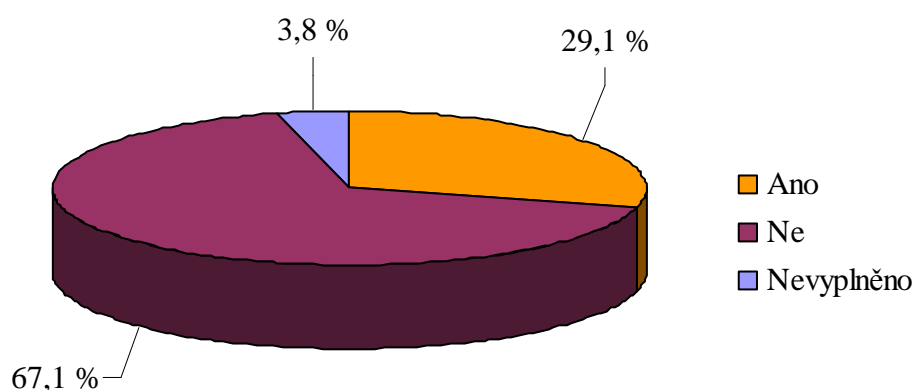
Můžeme se domnívat, že se jedná buď o rodiny, které mají spíše výchovu dětí v pojetí volného přístupu k nim a za žádnou cenu své děti netrestají, nebo se o své děti nezajímají a je rodičům jedno, co dělají. Případně se můžeme domnívat, že žáci svými odpověďmi nechťeli z nějakého důvodu (stud nebo obava z důsledku přiznání – máme na mysli případně variantu syndromu CAN) uvést pravdu.

Lze se domnívat, že necelá polovina respondentů by mohla být vedena rodinou tak, aby neměli sklon k sociálně patologickému chování.

V následující položce č. 26 bylo zjišťováno, zda respondenti byli někdy v pedagogicko-psychologické poradně nebo v jiném poradenském zařízení, viz tabulka č. 24.

Tabulka č. 24: Kontakt s poradenským zařízením

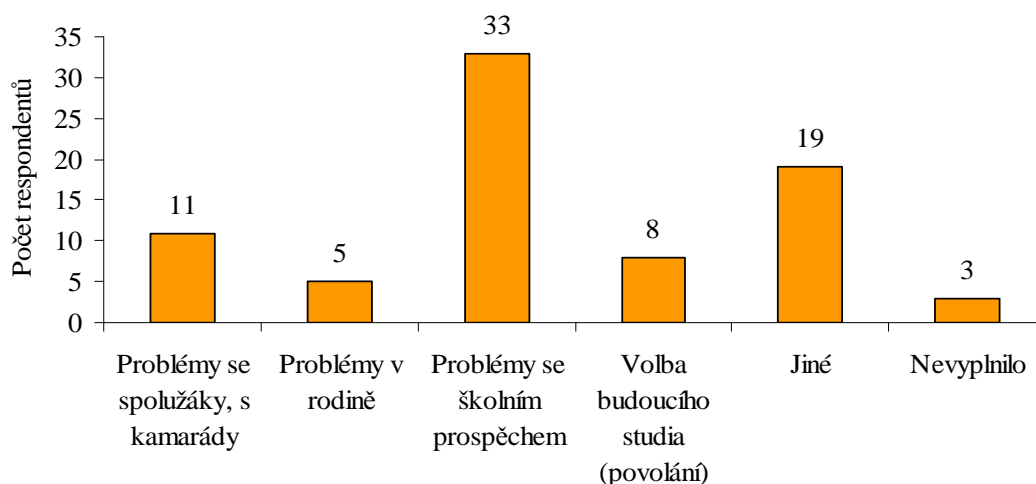
Respondenti a jejich odpovědi	Chlapci 94	Dívky 119	Celkem	
			213	100 %
Ano	30	32	62	29,1
Ne	59	84	143	67,1
Nevyplněno	5	3	8	3,8

Graf č. 17: Kontakt s poradenským zařízením

Z tabulky č. 24 a grafu č. 17 vyplývá, že z celkového počtu 213 respondentů (8 respondentů na otázku neodpovědělo) 62 respondentů, tj. 29,1 %, navštívilo poradenské zařízení. Odpověď „ne“ uvedlo 143 respondentů, tj. 67,1 %.

Důvod návštěv v poradenském zařízení zkoumala další položka č. 27: Za jakým účelem jsi byl/a v pedagogicko-psychologické poradně nebo v jiném poradenském zařízení? Respondenti mohli označit max. 3 odpovědi.

Graf č. 18: Účel návštěvy v poradenském zařízení

Z grafu č. 18 vyplývá, že nejvíce respondentů, tj. 33, z 62 dotázaných, kteří poradenské zařízení navštívili, tam bylo za účelem řešení špatného školního prospěchu. Druhou nejčastější odpověď – „jiné“ – označilo 19 respondentů. Odpovědi („jiné“) jsou uvedeny autenticky tak, jak je respondenti uvedli (číslem je vždy vyjádřen počet zaznamenaných odpovědí) – dyslexie (6), dysgrafie (1), dysortografie (1), logopedie (1), lži/podvody (1), psychické problémy (2), SPCH (1), SPU (2), strach (1), šikana (1), záškoláctví (1).

Třetí nejvíce označovaná odpověď byla „problémy se spolužáky, s kamarády“, tu označilo 11 respondentů. Čtvrtou nejčastěji označovanou odpovědí byla „volba budoucího studia, povolání“ – 8 respondentů. Nejméně častá byla odpověď „problémy v rodině“ – 5 respondentů.

Z položek č. 26 a č. 27 (žáci v ní mohli označit více odpovědí) vyplynulo, že 62 respondentů, tj. 29,1 %, navštívilo poradenské zařízení a to v téměř stejném poměru chlapců (30) i dívek (32). Nejfrekventovanějším důvodem kontaktu s poradenským zařízením byla problematika špatného školního prospěchu (33 respondentů), oproti tomu nejméně uváděnou odpovědí byla problematika rodinných vztahů (5 respondentů).

Z výše uvedeného se můžeme domnívat, že poradenská zařízení jsou nejvíce kontaktována na doporučení základních škol, které řeší prospěch a chování žáků. Kdežto rodinná vztahovost – problematika může být spíše řešena či zastírána rodinou a jejich dítětem a škole zůstávají rodinné problémy neznámé. Mnohdy ani škola nemůže do rodinné problematiky vstupovat.

Dále vyplynulo, že sociálně patologického chování, které řešilo poradenské zařízení se dopustili patrně (s ohledem na pravdivost odpovědí) 4 respondenti.

Souhrnně lze uvést, že v dílčím vyhodnocení sociálně patologických jevů bylo kouření zastoupeno v 16 %, drogy v 12,2 %, alkohol v 46 %, krádeže (drobné, relativně méně závažné) ve 45,5 %, hraní na hracích automatech o peníze v 4,7 % a útěky v 7 %.

VYHODNOCENÍ P6: *Předpoklad, že více než 30 % žáků se dopouští sociálně patologického chování, se nepotvrdil.*

2.6 Shrnutí výsledků praktické části

Cílem bakalářské práce bylo zjistit, jakým způsobem využívají žáci na druhém stupni základních škol volný čas a zda jeho náplň má vliv na prevenci sociálně patologických jevů.

Průzkumem bylo zjištěno, že z 65 žáků, kteří se nedopustili ani jednoho sociálně patologického chování, dochází 59 do nějakého kroužku, tj. 90,8 %. Dále bylo zjištěno, že ze 148 žáků, kteří se dopustili alespoň jednoho sociálně patologického chování, dochází 127 do nějakého kroužku, tj. 85,8 %. Patologické jevy se objevily v různých kombinacích u jednotlivých respondentů. Kouření uvedlo 34 respondentů, zkušenost s drogou 26 respondentů, požívání alkoholu 98 respondentů, krádeže 97 respondentů, hraní na hracích automatech 10 respondentů a útěky 15 respondentů.

Dále byl zkoumán rozsah hodin strávených v kroužcích všech žáků, kteří neuvedli ani jeden ze sociálně patologických jevů uvedených v dotazníku, včetně žáků, kteří uvedli, že se dopustili alespoň jednoho sociálně patologického chování, podrobnosti – viz tabulka č. 25.

Tabulka č. 25: Náplň volného času žáků a vliv na prevenci sociálně patologických jevů

Denní rozsah hodin strávených v kroužku	Respondenti	Žáci s kroužkem bez sociálně patologických jevů		Žáci s kroužkem dopouštějící se sociálně patologického chování	
	186	59	100 %	127	100 %
0	3	1	1,7	2	1,6
1	16	5	8,5	11	8,7
2	65	22	37,3	43	33,9
3	42	14	23,7	28	22,0
4	19	4	6,8	15	11,8
5 a více	41	13	22,0	28	22,0

Poznámka: 27 žáků bylo bez kroužku (z celkem 213 respondentů)

Z tabulky č. 25 vyplývá, že i když žáci mají zájmové činnosti – kroužky, není významný rozdíl zda, páchají či nepáchají sociálně patologické jevy. Vzhledem k tomu, že ve všeobecném povědomí společnosti je názor, že žáci s mimoškolními aktivitami nebo žáci, kteří mají mimoškolní či volnočasové aktivity, většinou nemají sklony k sociálně patologickému chování oproti žákům, kteří tráví den jen tak, bezcílně, bloumáním, potulováním se apod. U takových žáků je zřejmě větší predispozice k závadovému chování. Musíme však vzít v úvahu, že vzorek respondentů nebyl tak rozsáhlý, aby bylo možné jednoznačné zevšeobecnění vlivu využívání volného času na prevenci volného času ve vztahu k prevenci sociálně patologických jevů.

Prevence sociálně patologických jevů má jistě značný význam, její účinnost se však ukazuje spíše v dlouhodobém horizontu. Nelze významně pochybovat o jejím smyslu,

i když výsledky průzkumu jasně neprokázaly přímou souvislost mezi mírou výskytu patologických jevů a aktivně využívaným volným časem u dětí, které se účastnily průzkumu.

ZÁVĚR

Bakalářská práce se zabývala volným časem a sociálně patologickými jevy dětí na druhém stupni základních škol. Cílem bylo zjistit, jakým způsobem využívají žáci volný čas a zda jeho náplň má vliv na prevenci sociálně patologických jevů.

Z formulovaných předpokladů se potvrdily předpoklady P2, P3, P5, nepotvrdily se předpoklady P1, P4, P6.

Předpokládali jsme, že žáky přivedl k jejich zálibám někdo z jejich okolí (P1), což se nepotvrdilo, tudíž se může jednat o trend, že rodina již tolik neovlivňuje rozhodování dětí v této problematice. Zdroje informací jsou jiné např. z internetu, z médií, ale přesto má rodina stále velký význam. Děti jsou patrně samostatnější, náročnější na způsob využití volného času, což můžeme považovat za pozitivní informaci.

Naopak na docházení žáků do kroužků má jejich okolí, jako jsou rodina, kamarádi (P2), vliv u 49,3 % dotázaných respondentů. Toto zjištění bychom mohli využít k působení na žáky v tom, jak volný čas naplnit.

Dále bylo potvrzeno, že žáci ve 43,2 % z dotázaných respondentů tráví volný čas dle svého uvážení (P3), tj. dle vlastní volby. Nejvíce preferují společnost kamarádů spojený s pobytem venku, spolu se sportem a poslechem hudby. Na tento způsob využití volného času mají žáci dostatečný časový prostor, neboť vyplynulo, že pro sebe mají 5 a více hodin ve 37,3 % a 3 hodiny denně ve 22 % z dotázaných respondentů.

Fenomémem trávení volného času je společností obvykle považována televize a počítač. Předpokládali jsme, že sledování televize využívají i žáci II. stupně základních škol z více než 20 % v rozsahu 4 a více hodin denně (P4), což se nepotvrdilo. Průzkumem bylo zjištěno, že takto tráví volný čas 18,1 % žáků, přičemž sledovanost o víkendech je vyšší. Žáci dávají přednost televizním programům zaměřeným na dobrodružné filmy a seriály spolu s kriminální a detektivní tematikou.

Dále jsme předpokládali, že více než 20 % žáků tráví volný čas u počítače v rozsahu 4 a více hodin denně (P5), což se potvrdilo u 26,5 % respondentů. Z výsledků se můžeme domnívat, že respondenti využívají počítač patrně nejen k hraní her, ale i ke zpracování různých projektů a domácích úkolů, k vyhledávání informací k učební látce, ke sledování televizních pořadů, k zapojování se do sociálních sítí, jako je

např. Facebook, Twitter. Průzkumem bylo zjištěno, že čas strávený u počítače se zvyšuje ve volných dnech.

Předpokládali jsme, že více než 30 % žáků se dopouští sociálně patologického chování (P6), což se nepotvrdilo. Kouření bylo zastoupeno v 16 %, drogy v 12,2 %, alkohol v 46 %, krádeže (drobné, relativně méně závažné) ve 45,5 %, hraní na hracích automatech v 4,7 % a útěky v 7 %. Potvrdilo se pouze to, že některé patologické jevy převažují, tj. požívání alkoholu a krádeže. Krádeže respondenti komentovali ve svých odpovědích tak, že se jednalo o ojedinělé činy, které se již neopakovaly. Z výše uvedených výsledků průzkumu, pak lze usuzovat, že se spíše jednalo o drobné výchovné přestupky, tj. drobné krádeže páchané v raném věku dětí.

Závěrem můžeme uvést pozitivní zjištění, že 87,3 % žáků, kteří se účastnili průzkumu, mají zájmové činnosti – kroužky, byť se neprokázala přímá souvislost mezi mírou výskytu patologického chování a aktivně využívaným volným časem. Ve všeobecném povědomí společnosti je názor, že žáci s mimoškolními volnočasovými aktivitami, většinou nemají sklony k sociálně patologickému chování oproti žákům, kteří tráví den jen tak, bezcílně. Příčinou závadového chování je pravděpodobně něco jiného – např. predispozice. Prevence sociálně patologického chování má jistě značný význam, její účinnost se však ukazuje spíše v dlouhodobém horizontu. Přesto nelze pochybovat o jejím smyslu.

NAVRHOVANÁ OPATŘENÍ

Navrhovaná opatření jsou rozdělena do tří skupin: opatření pro rodinu a žáka, základní školu a pro společnost.

Opatření pro rodinu a žáka

Zájem o náplň volného času dětí – důslednost (ale bez pocitu obtěžování, které by jinak mohlo dítě cítit) při kontrole denního programu. Zajímat se kam chodí, s kým chodí, čím se zabývá. Pokud se dítě stýká s kamarády, kteří dle našeho hodnocení nejsou zcela vhodnými partnery pro naše děti, vysvětlit jim naše obavy, co je na jejich chování špatné a z čeho by si neměly brát vzor. V pracovní dny si denně vyhradit čas, ve kterém si dětmi popovídáme o jejich problémech. Nepřístupujeme k problémům povrchně, ale se skutečným zájmem o věc, citlivě, s empatií a s vyjádřením porozumění. Nekritizujeme, nemoralizujeme, pokud se setkáme s rozdílným názorem dítěte. Snažíme se negeneralizovat chování či vlastnosti kamarádů našich dětí.

Pokud je to možné, vyjít vstříc a umožnit dětem navštěvovat zařízení, která poskytují vhodné aktivity, např. sportovní kroužky, společenské organizace, zájmové umělecké školy, zabývající se náplní volného času. Dbát na to, aby byly školními povinnostmi zatěžovány přiměřeně tak, aby měly dostatek času k regeneraci sil, k odpočinku.

Nabídnout dětem pokud možno, co nejširší nabídku způsobu trávení volného času z různých oblastí sportu, kultury apod.

Podporovat děti v jejich zálibách a zájmech, neupřednostňovat vlastní nenaplněné ambice. Respektovat jejich volbu.

Poskytnout dítěti finanční obnos, který by byl akceptovatelným rodinným výdajem na úhradu volnočasových aktivit, případně na pořízení nutného materiálního vybavení k provozování volnočasové aktivity. Zde by byla alespoň nějaká kontrola, na co finanční prostředky využívají.

V případě nedostatku finančních prostředků hledat takové alternativy, které by byly pro dítě stejně zajímavé jako ty nákladnější a více zatěžující rodinný rozpočet. Hledat možnosti případné dotace od zaměstnavatele rodičů (např. ze zaměstnaneckých fondů) nebo požádat širší rodinu (např. prarodiče) o finanční příspěvek. Hledat alternativy

bez finanční zátěže, např. výlety do blízké přírody, hraní společenských her, četba, domácí vyrábění předmětů či kutilství (např. z hlíny, z látek, z papíru).

Trávit s dětmi volný čas formou pěstování společných zálib např. cykloturistika, rekreační sporty, výlety, kulturní a společenské akce.

Plánovat využití volného času v době školních prázdnin s přihlédnutím na možnost rozsahu čerpání dovolené rodičů tak, aby děti neměly tendenci k sociálně patologickému chování. V případě možností zajistit tábor s vyhovujícím pobytovým nebo denním docházkovým režimem (např. na Liberecku formou městského tábora pořádaného Technickou univerzitou Liberec jako „Týdny pohybu hrou“, dále v Domě dětí a mládeže Větrník, příměstského tábora ve Vratislavicích jako „Hravé prázdniny“, tábory s angličtinou „Wattsenglish“, týdenní příměstský tábor s Městskou Policií Liberec pořádaných v liberecké ZOO).

Opatření pro školu

Zvýšit zájem pedagogů o to, co vlastně žáci dělají ve volném čase a zapojit je do spolupráce. Z odpovědí žáků vybrat poptávané zájmové kroužky a případně rozšířit časovou dotaci na jednotlivé nejžádanější kroužky, případně rozšířit nabídku kroužků, které dosud škola nikdy nenabízela. Pokud se vedení kroužků nebudou moci ujmout pedagogové školy, požádat rodiče, případně oslovit další osoby o spolupráci (viz příloha č. 3).

Organizovat pro žáky víkendové pobyty vždy s nějakým námětem, např. ekologie, cykloturistika, historie hradů a zámků, pamětihodnosti, výstavy a muzea, přírodní památky – jeskyně, skalní vyhlídky, rozhledny.

V průběhu volnočasových aktivit mimo školu zapojovat do jejich organizace rodiče, případně osoby z řad zaměstnanců kulturních oddělení města, kteří jsou zřizovateli škol.

K zajištění finančních prostředků využívat granty, zajímat se o dotační programy MŠMT (viz např. webové stránky MŠMT: Dotační program pro oblast prevence na období 2010–2011), požádat zastupitele měst a obcí o finanční příspěvky z rozpočtu města. Zapojit do spolupráce podnikatelské subjekty, které by se mohly formou sponzorských nebo věcných darů zapojit, hledat i v řadách rodičů.

Do výukové náplně zařazovat preventivní programy o škodlivosti kouření, o drogách (viz příloha č. 4), o škodlivosti kouření a marihuany, pořádat přednášky

s protidrogovou tematikou. Oslovovat organizace, které by vysílaly své zástupce a své klienty, kteří by byli ochotni se zúčastnit přednášek a sdělovat své problémy žákům. Průběžně nakupovat aktuální filmy (např. na DVD) s preventivními programy a provádět jejich projekci.

Pořádat návštěvy věznic, spolupracovat s kurátory, zajišťovat účast při veřejných trestně právních soudních líčeních.

Pokud škola disponuje školní knihovnou, zajistit nákup knih s odpovídající tematikou a zároveň zajistit jejich aktuálnost.

Opatření pro společnost

Ze strany státu zajistit rodinám s dětmi sociální stabilitu, podpořit politiku zaměstnanosti.

Vybudovat bezplatná střediska pro využívání volného času dětí a mládeže. Vybudovat dostatečné množství sportovišť, hřišť, zajistit výstavbu volně přístupných polyfunkčních parků. Dostatečně využívat grantů Evropské unie na jejich výstavbu.

Rozšířit síť cyklostezek, vybudovat skateboardové parky, cesty pro jízdy na kolečkových bruslích, horolezecké stěny, vybudovat lesní lanové dráhy, zajistit finančně dostupnější vodní parky nebo zmodernizovat starší veřejné koupaliště. Rozšířit nabídku betonových stěn pro malování, grafity. Zřídit kluby pro hudební reprodukci a tanec. Vybudovat cvičiště pro psy dětí, aby navázaly pozitivní vztah k živým tvorům.

Podporovat preventivní programy k předcházení sociálně patologických jevů formou přednášek, které by se mohly prezentovat v centrech pro využívání volného času.

Podporovat preventivní programy na školách a školských zařízeních. Zajistit dostatek odborných specialistů pro jednotlivou problematiku sociálně patologických jevů.

Podporovat celoživotní vzdělávání v oborech jako jsou speciální pedagogika, pedagogika volného času, sociální pedagogika.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

BAKALÁŘ, Eduard. *Umění odpočívat*. 1. vyd. Praha: Práce, 1978.

BLÍŽKOVSKÝ, Bohumír. *Systémová pedagogika pro studium a tvůrčí praxi*. 1. vyd. Ostrava: Amosium servis, 1992. ISBN 80-85498-18-9.

ČÁP, Jan. *Psychologie výchovy a vyučování*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1993. ISBN 80-7066-534-3.

ČAPKOVÁ, Dagmar, ČERVENKA, Jan aj. *O estetické výchově nejmenších*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1974.

FISCHER, Slavomil, ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie : Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-2781-3.

HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-1168-3.

HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.

JEDLIČKA, Richard, KOŤA, Jaroslav. *Analýza a prevence sociálně patologických jevů : Aktuální problémy výchovy u dětí a mládeže*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-555-8.

MATOUŠEK, Oldřich, KROFTOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-226-2.

NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. 2. vyd. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-1289-3.

NÁRODNÍ INSTITUT DĚTÍ A MLÁDEŽE. *Záškoláctví* [online]. Poslední úpravy 15. 10. 2009. [cit. 23. 12. 2009]. Dostupné na Internetu: <<http://www.zkola.cz/zkedu/rodiceaverejnost/socialnepatologickejevyajejichprevence/zaskolactvi>>.

NÁRODNÍ INSTITUT DĚTÍ A MLÁDEŽE. *Zdroje informací a kritéria při výběru volnočasových aktivit* [online]. Poslední úpravy 15. 10. 2009. [cit. 23. 12. 2009]. Dostupné na Internetu: <<http://www.zkola.cz/zkedu/rodiceaverejnost/volnycas/30359.aspx>>.

PAŘÍZEK, Vlastimil. *Obecná pedagogika*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991. ISBN 80-7066-339-1.

PÁVKOVÁ, Jiřina, HÁJEK, Bedřich, HOFBAUER, Břetislav et al. *Pedagogika volného času*. 4. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-423-6.

PEŠATOVÁ, Ilona. *Sociálně patologické jevy u dětí školního věku*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita Liberec, 2007. ISBN 978-80-7372-291-3.

SEVERE, Sal. *Co dělat, aby se vaše děti správně chovaly*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-368-4.

ŠVINGALOVÁ, Dana. *Úvod do vývojové psychologie*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita Liberec, 2006. ISBN 80-7372-057-4.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychologie problémových dětí a mládeže*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita Liberec, 2000. ISBN 80-7083-378-5.

Vyhláška MŠMT č. 108/2005 Sb., o školských výchovných a ubytovacích zařízeních a školských účelových zařízeních. In *Sbírka zákonů České republiky*. Částka 34. s. 1121–1128.

Vyhláška MŠMT č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání. In *Sbírka zákonů České republiky*. Částka 20. s. 509–512.

ZÁKLADNÍ ŠKOLA A. *Minimální preventivní program*. Liberecký kraj: 2009.

ZÁKLADNÍ ŠKOLA C. *Minimální preventivní program*. Liberec: 2007.

Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším, odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). In *Sbírka zákonů České republiky*. Částka 190. s. 10262–10324.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Záznam z odpovědí respondentů položky č. 23, předpoklad P6 (viz text s. 58)

Příloha č. 2: Dotazník (viz text s. 34)

Příloha č. 3: Minimální preventivní program ZŠ s označením „A“ (viz text s. 26, 68)

Příloha č. 4: Minimální preventivní program ZŠ s označením „C“ (viz text s. 26, 30, 68)

Příloha č. 1 – Odpovědi respondentů

I. skupina (6 respondentů)

koníčky/záliby	
airsoft	1
elektronika	1
koně	2
poštovní známky	1
rybářství	1

II. skupina (1 respondent)

cigarety	1
----------	---

III. skupina (34 respondentů)

různě, nespecifikováno	34
------------------------	----

IV. skupina (26 respondentů)

svačiny/jízdné	1
svačiny/kredit mobilního telefonu	2
svačiny/oblečení	7
svačiny/různé	9
svačiny/sladkosti	6
svačiny/sport	1

V. skupina (4 respondenti)

dárky/různé	4
-------------	---

VI. skupina (31 respondentů)

oblečení/kosmetika	1
oblečení/kredit mobilního telefonu	3
oblečení/PC	1
oblečení/zvířectvo - psi	1
oblečení/různé	12
oblečení/sladkosti	6
oblečení/šetří	1
oblečení/školní potřeby	4
oblečení/dárky	2

VII. skupina (21 respondentů)

šetří	21
-------	----

VIII. skupina (31 respondentů)

Tato skupina kapesné dostává, ale neodpověděla, za co jej utrácí.

DOTAZNÍK

Ahoj kluci a holky,

jsem studentkou bakalářského studia speciální pedagogiky Technické univerzity v Liberci. Potřebovala bych od vás pomoci a zcela anonymně zjistit, jak trávíte svůj volný čas. Dotazník, který se Vám dostává do ruky, mi poskytne informace, které budu zpracovávat pouze já, a nikdo se nedozví, jak kdo z vás konkrétně odpovídal. Prosím, na všechny položené otázky odpovězte pravdivě. Správnou odpověď označte kroužkem nebo doplňte.

Děkuji za vaši pomoc.

Jana Kulhánková

1. Jsi chlapec nebo dívka? (Zakroužkuj správnou odpověď.)

- a) chlapec   b) dívka

2. Co děláš nejčastěji ve volném čase? (Můžeš zakroužkovat max. 3 odpovědi.)

- a) chodím ven, na vycházky
b) sportuji (doplň, jakému sportu se věnuješ): .....
c) jsem jen tak venku s kamarády
d) jsem jen tak venku sám
e) sleduji televizi
f) hraji na PC
g) surfuji na internetu
h) poslouchám hudbu
i) něco jiného (doplň): .....

3. Kdo tě přivedl k tvým zálibám?

- a) inspiroval/a jsem se z knížek
b) inspiroval/a jsem z televize (nebo jiného média, uveď jakého): .....
c) inspiroval mě jiný již úspěšný člověk v této oblasti
d) vzorem ti byl někdo v tvém okolí (doplň): .....
e) byl to náhlý nápad a rozhodl/a ses, že to zkusíš
f) někdo jiný (doplň): .....

4. Kdo tě přivedl k tvému kroužku?

- a) našel sis jej sám
- b) nabídli ti jej rodiče
- c) dělá to kamarád/ka
- d) dělá to sourozenec
- e) nabídla ti jej škola
- f) někdo jiný (doplň): .....

5. Kolik času věnuješ svým zálibám – koníčkům?

0   1   2   3   4   5 a více hodin/denně

6. Kolik volného času máš sám pro sebe?

0   1   2   3   4   5 a více hodin/denně

7. Kolik času strávíš sledováním televize?

- a) 0   1   2   3   4   5 a více hodin/všední, pracovní den
- b) 0   1   2   3   4   5 a více hodin/ve volných dnech

8. Kolik času strávíš u počítače?

- a) 0   1   2   3   4   5 a více hodin/všední, pracovní den
- b) 0   1   2   3   4   5 a více hodin/ve volných dnech

9. Organizuješ si svůj čas sám nebo jdeš raději na kroužek, za sportem?

- a) spíše lenuším
- b) spíše jdu na kroužek
- c) spíše jdu za sportem

10. Žiješ v úplné rodině?

Ano   Ne

11. Je někdo z tvých rodičů nezaměstnaný?

- a) ano   b) ne   c) oba

12. Jakým způsobem trávíš volný čas s rodiči/em? (Můžeš zakroužkovat max. 3 odpovědi.)

- a) sport/výlet
- b) kino, divadlo, koncert, výstavy
- c) netrávím s nimi žádný volný čas
- d) trávím s nimi málo volného času (doplň, kolik hodin tím „málo“ míníš): .....
- e) povídáme si
- f) sledujeme televizi
- g) jinak (doplň): .....

13. Jak zaměřené filmy a seriály v televizi nejraději sleduješ? (Můžeš zakroužkovat max. 3 odpovědi.)

- a) krimi/detektivky
- b) přírodopisné/naučné
- c) vědecko-fantastické
- d) romantické
- e) dobrodružné
- f) jinak zaměřené (doplň): .....

14. Četli ti rodiče pohádky, když jsi byl/a malý/á?

Ano   Ne

15. Kouříš?

Ano   Ne

16. Zkusil/a si drogu?

Ano   Ne

17. Piješ alkohol?

Ano   Ne

18. Ukradl/a jsi někdy drobnost (např. sladkost, hračku, cigarety)?

Ano   Ne

19. Ukradl/a jsi někdy něco dražšího (např. mobilní telefon, autorádio)?

Ano   Ne

20. Proč si kradl/a?

- a) jen tak pro zábavu, z nudy
- b) pro kamarády/ky, chtěl/a jsem se zavděčit
- c) z donucení party
- d) pro sebe, potřeboval/a jsem to
- e) pro rodinu
- f) pro někoho nebo něco jiného (doplň): .....

21. Hraješ na hracích automatech v restauracích či jinde o peníze?

Ano   Ne

22. Utekl/a jsi někdy z domova?

Ano   Ne

23. Dostáváš kapesné? Kolik? Za co jej utratíš?

- a) ano, částku Kč (doplň): .....
- b) ne
- c) za co utrácíš (doplň): .....
.....

24. Pomáháš doma s domácími pracemi?

Ano   Ne

25. Jsi trestán/a za své chování či nesplněné nebo špatně splněné úkoly?

Ano   Ne

26. Byl/a jsi někdy v pedagogicko-psychologické poradně nebo v jiném poradenském zařízení?

Ano   Ne

27. Za jakým účelem jsi byl/a v pedagogicko-psychologické poradně nebo v jiném poradenském zařízení? (Můžeš zakroužkovat max. 3 odpovědi.)

- a) měl/a jsem problémy se spolužáky, kamarády
- b) měl/a jsem problémy doma v rodině
- c) měl/a jsem problémy se školním prospěchem
- d) byl/a jsem se poradit o svém budoucím dalším studiu (povolání)
- e) kvůli něčemu jinému (doplň): .....
- .....

28. Kolik je ti let?

.....

29. Jaké má tvoje matka nejvyšší dosažené vzdělání?

- a) základní
- b) střední odborné (je vyučena)
- c) střední odborné s maturitou
- d) vysokoškolské
- e) nevím

30. Jaké má tvůj otec nejvyšší dosažené vzdělání?

- a) základní
- b) střední odborné (je vyučen)
- c) střední odborné s maturitou
- d) vysokoškolské
- e) nevím

Děkuji za vyplnění dotazníku.

MINIMÁLNÍ PREVENTIVNÍ PROGRAM

Vypracovaly:

---

⁵³ ZÁKLADNÍ ŠKOLA A. *Minimální preventivní program*. Liberecký kraj: 2009.

MINIMÁLNÍ PREVENTIVNÍ PROGRAM

Minimální preventivní program vychází z pokynu MŠMT č.j. 20 006/2007-51, který do prevence sociálně patologických jevů zařazuje konzumaci drog včetně alkoholu, kouření, kriminalitu, záškoláctví, šikanu a jiné násilí, rasismus, intoleranci a antisemitismus.

HLAVNÍ CÍLE:

- Vytvořit pozitivní klima tříd tak, aby žáci a vyučující dokázali hovořit otevřeně a s důvěrou o problémech v třídních kolektivech i škole. Aby učitelé naslouchali jejich problémům a otevřeně s nimi hovořili i na neformální úrovni.
- Zamezit všemi možnými způsoby šikaně, jejím náznakům i projevům.
- Vychovávat ke zdravému způsobu života, který chrání žáky před sociálně patologickými jevy. Podat žákům ucelené informace o legálních a nelegálních drogách, naučit je činit odpovědná rozhodnutí týkající se užívání drog.
- Vytvářet podmínky pro smysluplné využití volného času dětí a mládeže.
- Systematicky vzdělávat pedagogické pracovníky v metodikách preventivní výchovy, v technikách preventivní práce s dětmi, metodách vytváření pozitivních vztahů mezi žáky a řešení problémových situací.
- Prohloubit spolupráci s rodiči a osvětovou činností pro rodiče v oblasti zdravého životního stylu.
- Poskytovat poradenské služby a zajišťovat poradenské služby specializovaných poradenských a preventivních zařízení pro žáky, rodiče a pedagogy.

REALIZACE PROGRAMU

Program je zaměřen na všechny žáky 1. - 9. ročníku základní školy, se zvláštním přihlédnutím k dětem ze sociálně slabšího a málo podnětného rodinného prostředí, k dětem s nedostatečným prospěchem a s některými typy specifických vývojových poruch chování. Preventivní témata jsou nedílnou součástí ŠVP.

INFORMOVÁNÍ RODIČŮ

- Třídní schůzky, které se konají třikrát do roka
- Dny otevřených dveří
- Konzultační hodiny výchovné poradkyně či jednotlivých učitelů
- Webové stránky školy : www.zsok.cz
- Nástěnka v budovách školy

AKTIVITY MIMOŠKOLNÍ

Výtvarný kroužek	2. – 5. třída	pondělí
Sborový zpěv	2. – 5. třída	středa
Hra na flétnu		
Pohybové hry	2. – 5. třída	pondělí
Logopedie	1. – 5. třída	pondělí
Španělské tance	1. – 5. třída	pondělí, středa
Německý jazyk	vazuje z minulého školního roku	
Německý jazyk	2.- 3. třída	středa
Basketbal	dívky 7.- 9.	středa
Florbal	chlapci 8.-9.	pátek
Dopravní výchova	6. – 8. třída	pondělí
Aerobik	3. – 9. třída	úterý, čtvrtek

Nedílnou součástí práce s žáky I. stupně je školní družina, která organizuje mnoho akcí. Hlavním cílem její činnosti je upevňování a rozvíjení mravní stránky dítěte, kladení důrazu na individuální přístup a prevenci šikany. I v družině mohou děti navštěvovat zajímavé kroužky:

- aerobik
- vaření

- ruční práce
- keramika

AKTIVITY V RÁMCI ŠKOLY

- Exkurze v ČR a zahraničí – Německo, Anglie
- Školy v přírodě
- Školní akademie, která se koná v čase předvánočním
- Zlatý slavík- soutěž ve zpěvu pro žáky 1.stupně
- Sportovní den, který se koná zpravidla ke konci školního roku
- Pohádkový les – pro žáky 1. stupně připravovaný žáky 2.stupně
- Den v přírodě

ZAPOJENÍ MPP VE VÝUCE

1. stupeň

Témata týkající se prevence jsou nenásilně zařazována do výuky. Třídní učitelky děti dobře znají a vědí, na kterou problematiku se více zaměřit. Pozornost bude věnována rozvíjení komunikace tak, aby děti dokázaly otevřeně vyjadřovat své názory v třídním kolektivu. Budeme pokračovat s osvětou, která upozorňuje děti na nebezpečí kouření. Pokračovat bude také dopravní výchova (4. ročník) spojená s nácvikem situací v silničním provozu na dopravním hřišti v Liberci. Poskytnout účinnou první pomoc se budou učit páťáci ve výuce a na besedách se zdravotníky. Všechny děti se zapojí do projektu Zdravé zuby. Otázkám prevence budou věnovány i další krátkodobé programy a besedy.

2. stupeň

Vzhledem k odlišné organizaci vyučování je na II. Stupni program realizován nejen třídními učiteli, ale i vyučujícími jednotlivých předmětů v rámci výuky. Nejvíce informací získávají žáci v předmětech občanská a rodinná výchova. Do učebních plánů vhodných předmětů a jednotlivých ročníků jsou rozpracována témata – ochrana člověka za mimořádných situací, zdravotní výchova, výchova k volbě povolání. I zde je výuka doplněna o besedy a zážitkové programy vedené odborníky. Dále jsou v 2. patře budovy ve Školní ulici trvale umístěny nástěnky s tematikou prevence.

V 6. třídách dochází ke změnám třídních kolektivů – vedle žáků naší školy přichází do tříd i žáci z okolních škol. Snažíme se, aby jejich adaptace na nové podmínky byla co nejúspěšnější. Učitel organizuje se žáky různé mimoškolní programy (návštěva muzeí, sportovišť) k upevnění třídního kolektivu. Nedílnou částí práce třídního učitele je konání třídnických hodin každý měsíc.

SPOLUPRÁCE ŠKOLY S INSTITUCEMI

Během školního roku je zajištěna spolupráce a osobní kontakty zodpovědných pracovníků s následujícími institucemi:

- Pedagogicko – psychologická poradna Liberec
- Středisko výchovné péče Čáp
- Speciálně pedagogické centrum v Liberci, Jablonci nad Nisou a Turnově
- Policie ČR
- Městský úřad Chrastava
- Magistrát města Liberce, oddělení kurátorské péče o dítě
- DDM Větrník v Liberci
- Soukromá poradenská praxe, Mgr. Igor Pavelčák
- Linka důvěry 485 177 17 7
- Kontaktní centrum pro lidi ohrožené drogou Liberec

KONTAKTNÍ ADRESY PRO RODIČE

- Policie ČR

Tel.: 158

- Pedagogicko-psychologická poradna

Truhlářská 3, Liberec 2, 460 01, tel.: 482 710 517, 485 113 006

- Speciálně-pedagogické centrum pro děti s vadami řeči a sluchu

E. Krásnohorské 921, Liberec 14, 460 01 (školní věk) Tel.: 48 271 02 50, fax 482 710 140

- Speciálně pedagogické centrum

Liberecká 31, Jablonec n. N. 466 01, tel.: 483 317 588

- Speciálně pedagogické centrum

Na Pískovně 761, Liberec 460 14, tel.: 485 110 677

- Soukromá poradenská praxe, Mgr. Igor Pavelčák

Gagarinova 877, Liberec 6, 460 07, tel.: 728 022 618

- Středisko výchovné péče v Liberci

Adresa: Na Výšinách 451/9, 460 05 Liberec 5, tel.: 482 750 807, 482 757 275

- Kontaktní centrum pro lidi ohrožené drogou

Rumunská 5/A, 460 01 Liberec 1, tel.: 482 317 373

MINIMÁLNÍ PREVENTIVNÍ PROGRAM

I. ÚVOD

Cílem primární prevence je vést děti ke zdravému životnímu stylu, ke správným postojům vůči zátěžím a problémům, zvyšovat jejich odolnost vůči sociálně patologickým jevům.

Minimální preventivní program vychází z již dříve zpracovaného preventivního programu, který se ukázal jako vcelku účinný, a ze školního vzdělávacího programu.

Základním principem preventivní strategie je osvojování základních kompetencí v oblasti zdravého životního stylu, rozvoj dovedností a formování postojů, které vedou k odmítání všech druhů sebedestructivního chování, projevů agresivity, porušování zákona. Důležitou součástí je prohlubování komunikačních dovedností mezi učiteli, rodiči a žáky, posilování sebevědomí, sebeúcty, vzájemné úcty, řešení konfliktů, překonávání překážek, boj proti nuditě - smysluplné využívání volného času.

Minimální preventivní program vychází z pokynu MŠMT, č. j. : 1454/2000-51, který do prevence sociopatologických jevů zařazuje konzumaci drog včetně alkoholu a kouření, kriminalitu, gambling, záškoláctví, šikanování a jiné násilí, rasismus, xenofobii, intoleranci, antisemitismus. Cílem programu je ve spolupráci s rodiči formovat takovou osobnost žáka, která je s ohledem na svůj věk schopná orientovat se v dané problematice, ptát se, dělat rozhodnutí, která si bude vážit svého zdraví, bude umět nakládat se svým volným časem, řešit konflikty, překonávat překážky, zvládat základní sociální dovednosti.

Minimální preventivní program je založen na prolínání nespécifické a specifické prevence.

II. ZAMĚŘENÍ NA MLADŠÍ ŠKOLNÍ VĚK - I. STUPEŇ

Primární prevenci na I. stupni má na starosti především třídní učitel. S jednotlivými tématy se děti setkávají především v prvouce, přírodovědě, vlastivědě, literární výchově. Při výuce se využívají různé metody - výklad, vyhledávání a předávání informací, samostatná práce, skupinová práce, projektové vyučování, dramatická výchova, rozhovor, diskuse. Lze využít materiály školy z oblasti prevence.

Zaměření na mladší školní věk:

- navozování příznivého psychosociálního klimatu ve třídě, ve škole
- osvojování a upevňování základních návyků z oblasti hygieny, životosprávy
- předání základních informací z oblasti prevence experimentování s alkoholem, cigaretami
- základy etické a právní výchovy

⁵⁴ ZÁKLADNÍ ŠKOLA C. *Minimální preventivní program*. Liberec: 2007.

III. ZAMĚŘENÍ NA STARŠÍ ŠKOLNÍ VĚK - II. STUPEŇ

Prevenční na II. stupni je třeba koordinovat tak, aby nedocházelo k překrývání témat a k přesycení žáků informacemi. S tématy z oblasti prevence se pracuje v předmětech občanská výchova, přírodopis, chemie, literární výchova. K práci lze využít metodu výkladu, vyhledávání a předávání informací, samostatnou práci, práci s médii, projektové vyučování, skupinovou práci, hraní rolí, rozhovor, diskusi.

Zaměření na starší školní věk:

- všestranný rozvoj osobnosti žáka
- udržování a rozvíjení příznivého klimatu ve třídě a ve škole, řešení případných problémů
- výchova k odpovědnosti za zdraví své i ostatních
- vytváření eticky hodnotných postojů a způsobů chování
- správná životospráva, nebezpečí poruch příjmu potravy
- kulturní a estetické prostředí, na jehož tvorbě se žáci podílejí
- nabídka volnočasových aktivit
- účast v soutěžích
- prevence drogových závislostí, onzumace alkoholu, kouření, jiných návykových látek vandalizmu, komerčního sexuálního zneužívání, rasismu, xenofobie, intolerance, násilí
- vytváření právního povědomí

6. ročník:

- zdravý životní styl, vhodné využití volného času
- ochrana zdraví

- rodina a její funkce pro zdravý rozvoj jedince
- osobní bezpečí, způsob chování v krizových situacích
- drogy a jejich dělení, účinky, prevence
- rizika zneužívání návykových látek
- způsoby odmítání
- centra odborné pomoci

7. ročník:

- komunikace mezi lidmi
- mezilidské vztahy
- péče o zdraví, život s handicapem
- sexuální výchova, vztahy mezi dívkami a chlapci
- osobní bezpečí, šikana
- využití volného času
-

8. ročník:

- působení drog na oběhový, nervový a dechový systém
- tělesné, duševní a sociální změny u závislého člověka
- rozvoj sebepoznání, sebepojetí, sebehodnocení
- komunikace s dospělými, vztah k autoritám
- řešení problémů, konfliktů, chování v krizových situacích
- duševní hygiena, citové prožívání
- agresivita, šikana, různé formy násilí
- kontaktní centra odborné pomoci

9. ročník:

- sebevědomí, sebepojetí, rozvoj osobnosti
- zdravé sexuální chování
- volba životního partnera
- sociální výchova, vztah k jiným kulturám, národnostem
- právní odpovědnost, trestní normy
- pozitivní životní cíle a hodnoty
- ochrana před stereotypy, náročné životní situace
- reálné hodnocení vlastních schopností, dovedností, předpokladů, profesní orientace

Na konci ZŠ by žáci měli znát a umět:

- pojmenovat základní návykové látky
- znát jejich účinky na lidský organismus
- orientovat se v problematice závislostí
- znát základní právní normy

- vědět, kde jsou kontaktní místa pro danou problematiku, centra odborné pomoci
- posilovat své sebevědomí
- správně se rozhodovat, umět odmítnout
- zaujímat zdravé životní postoje
- orientovat se v problematice sexuální výchovy
- bránit se různým formám násilí, vědět, kde hledat pomoc
- zvládat základní sociální dovednosti

IV. NABÍDKA VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT

- snaha maximálně zapojit žáky do zájmových útvarů a nepovinných předmětů organizovaných školou, školní družinou: zájmová tělesná výchova (fotbal, florbal, basketbal, volejbal, vybíjená), technická praktika (zaměření na estetickou výchovu), pěvecký sbor, informatika, keramika, kroužky v rámci školní družiny (taneční, dramatický, hry na hudební nástroj)
- spolupráce se zájmovými a sportovními oddíly – pomoc při náboru, prezentaci výsledků, pronájem prostor

V. ŠKOLNÍ SPECIÁLNÍ PEDAGOG

- spolupracuje s metodikem prevence, s výchovným poradcem, s učiteli, s vedením školy
- podílí se na řešení nejrůznějších dětských problémů
- pomáhá odhalovat poruchy učení
- metodicky pomáhá učitelům s prací s žáky s poruchami učení
- podle potřeby pracuje s třídními kolektivy
- zajišťuje poradenství rodičům

VI. SPOLUPRÁCE S RODIČI

- v rámci třídních schůzek rodiče seznámení s minimálním programem prevence a s postupem školy při řešení drogových problémů
- nabídka odborné literatury, informačních brožur o problematice závislosti
- na třídních schůzkách pravidelně připomínat nebezpečí drog, zejména nebezpečí jeho podcenění
- nabídka pomoci, zprostředkování odborné pomoci
- nabídka přednášek, besed s odborníky

VII. SPOLUPRÁCE S ODBORNÍKY

- při realizaci minimálního preventivního programu škola spolupracuje s odborníky na danou problematiku, využívá nabídky jejich preventivních programů, akcí, aktivit

- SVP Čáp, jejich peer-program, SZÚ Liberec, o. p. s. Maják, K-centrum, protidrogový koordinátor při magistrátu Liberce, oddělení sociálně právní ochrany dětí, městská policie, státní policie

VIII. POSTUP ŠKOLY PŘI ŘEŠENÍ DROGOVÝCH PROBLÉMŮ

1. u žáka byly nalezeny tzv. legální drogy (alkohol, cigarety):
  - a) látky budou žáku odebrány a odevzdány zákonnému zástupci
  - b) žák bude potrestán kázeňským opatřením (snížená známka z chování za závažné porušení školního řádu)
2. u žáka bylo zjištěno nedovolené vlastnictví drogy:
  - a) látka bude žáku odebrána, zajištěna, uložena (vše za přítomnosti svědků zaprotokolováno)
  - b) budou informováni zákonní zástupci
  - c) bude informována policie - protidrogové oddělení, zajištěná látka jí bude předána
  - d) žák bude potrestán kázeňským opatřením (snížená známka z chování za závažné porušení školního řádu)
3. žák je ve škole pod vlivem drogy:
  - a) žáku bude poskytnuta první pomoc
  - b) bude přivolána lékařská pomoc
  - c) budou informováni zákonní zástupci
  - d) bude informována policie - protidrogové oddělení
  - e) věc bude nahlášena na příslušné oddělení magistrátu
  - f) žák bude potrestán kázeňským opatřením (snížená známka z chování za závažné porušení školního řádu)
4. žák je ve škole přistižen při distribuci drog:
  - a) žáku bude látka odebrána, zajištěna, uložena (vše za přítomnosti svědků zaprotokolováno)
  - b) bude informována policie - protidrogové oddělení
  - c) budou informováni zákonní zástupci
  - d) věc bude nahlášena na příslušné oddělení magistrátu
  - e) žák bude potrestán kázeňským opatřením (snížená známka z chování za závažné porušení školního řádu)
5. na půdě školy byly nalezeny drogy:
  - a) látka bude zajištěna, uložena (vše za přítomnosti svědků zaprotokolováno)
  - b) bude informována policie - protidrogové oddělení
6. škola zjistí, že se v jejím okolí distribují drogy:
  - a) bude informována policie - protidrogové oddělení

S dokumentem byli seznámeni pedagogové na ped. radě dne 31. 8. 2007.

PŘÍLOHA K MINIMÁLNÍMU PREVENTIVNÍMU PROGRAMU ŠKOLY – KRIZOVÝ SCÉNÁŘ PŘI PROBLÉMECH S DROGAMI:

1. Učitel zjistí, že je žák ve škole pod vlivem drogy:

- odvede žáka ze třídy na chodbu (izoluje jej od ostatních dětí)
- okamžitě informuje vedení školy (telefonicky, vysláním spolehlivého žáka), po příchodu vedení školy se vrátí do třídy
- ředitel (zástupce) informuje preventistu, zajistí za něj zástup
- společně (vedení školy a preventista) rozhodnou podle zdravotního stavu žáka o možném přivolání lékaře, odvedení k lékaři
- informují rodiče, ti si v co nejkratší době žáka ze školy odvedou

2. Učitel nalezne ve škole drogu:

- zajistí, aby místo nálezu zůstalo izolováno
- okamžitě informuje vedení školy a preventistu
- místo nálezu je zdokumentováno (pořízeny fotografie)
- vedení školy, preventista přivolají policii
- pokud není možné místo nálezu do příchodu policie uzavřít, je nalezená látka uložena, je pořízen protokol

**PŘÍLOHA K MINIMÁLNÍMU PREVENTIVNÍMU PROGRAMU ŠKOLY - KRIZOVÝ SCÉNÁŘ PŘI
VÝSKYTU POKROČILÉ ŠIKANY:**

Učitel objeví známky pokročilé šikany:

- vyšle spolehlivého žáka do kabinetu pro ostatní pedagogy (přivést minimálně 3)
- uzavře místnost, izoluje žáky do lavic, dozor dohlíží na svědky, aby se nedomlouvali
- izoluje agresory a oběti, předá je pedagogům (1žák - 1 pedagog), zabrání domluvě, křivé skupinové výpovědi, v případě potřeby odebere mobilní telefony
- vytvoří seznam svědků
- provede výslech svědků, obětí, agresora, vše v jeden den
- v případě potřeby informuje policii
- informuje rodiče
- oznámí zjištěná fakta agresorům a jejich rodičům (pouze oznámení)
- výchovná komise uzavře případ, se závěrem seznámí rodiče